

**Засновник:** Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

**Головний редактор** М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

**Редакційна колегія:** Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

**Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviap.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

---

# Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 10 2024

## ЗМІСТ

### Коротко про головне

Україна і Швеція розпочали переговори щодо укладення двосторонньої безпекової угоди .....3

Звернення Президента України В. Зеленського.....3

### Аналітика

#### Політичні акценти

Тарасенко Н.

Європейське турне Сі Цзіньпіна: український контекст в оцінках експертів і політиків.....5

Горова С.

Перезавантаження влади України: відгуки і перспективи процесу.....16

## Економічний ракурс

Кулицький С.

**Українська електроенергетика під російським авіаракетним ударом навесні 2024 р.: наслідки і проблеми забезпечення подальшої роботи галузі**

(Початок. Закінчення в № 11).....23

### Наука – суспільству

**Основні напрями діяльності НАН України.....29**

**Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....33**

**Наукові видання НАН України.....45**

**Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....46**

**Ядерна енергетика.....49**

### До уваги держслужбовця

Шумілова А.

**«Ні, не хочу тієї слави, їй-Богу, не хочу. Вся моя слава – Україна...»**

**До 175-річчя від дня народження Панаса Мирного (1849–1920)**

(Початок. Закінчення в № 11) .....50

## **Коротко про головне**

**Україна і Швеція розпочали переговори щодо укладення двосторонньої безпекової угоди**

*Україна і Швеція розпочали переговори щодо укладення угоди про співробітництво у сфері безпеки на виконання доручення Президента В. Зеленського та в продовження його нещодавньої телефонної розмови з Прем'єр-міністром Королівства Швеція У. Крістерссоном.*

Відповідно до розпорядження Президента України, українську переговорну делегацію очолює керівник Офісу глави держави А. Єрмак. Переговори 21 травня провів заступник очільника Офісу Президента І. Жовква.

«Вдячні Швеції за значну підтримку України, зокрема військову, у протистоянні повномасштабній російській агресії. Важливо, що сьогодні ми ведемо переговори зі Швецією як із новим членом НАТО. Розраховуємо на подальше поглиблення двостороннього безпекового співробітництва зі Швецією за всіма стратегічними напрямками, що знайде відображення в нашій двосторонній угоді», – наголосив І. Жовква.

Сторони докладно обговорили положення проекту документа й узгодили подальші кроки з метою забезпечення якнайшвидшої його фіналізації та подальшого підписання (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2024. – 21.05*).

## **Звернення Президента України В. Зеленського**

*«Усі партнери повністю поінформовані щодо актуальних потреб і реальної фронтової ситуації», – зазначив Президент України В. Зеленський.*

«Дорогі українці, українки!

Сьогодні продовжив дипломатичний марафон – марафон підготовки Глобального саміту миру, зустрічі багатьох лідерів, заради реалізації Формули миру, яка може примусити Росію до справедливого миру. Говорив сьогодні з лідерами Румунії, Анголи та Іраку. Запросив їх на саміт і поінформував про ту роботу, яка вже зроблена і для організації саміту, і для його результативності. Статут ООН об'єднує всі нації, і всі держави однаково зацікавлені в тому, щоб цілі та принципи Статуту ООН були дійсно робочим інструментом підтримання миру. Щоб це було дієвим.

Крім того, з Президентом Румунії ми обговорили нашу взаємодію заради безпеки, заради стабільності в нашому регіоні та в усій Європі. Зокрема, оборонну співпрацю України та Румунії. Подякував за підготовку нового оборонного пакета для наших воїнів. З Президентом Анголи ми обговорили можливості нашої двосторонньої співпраці, і я запросив пана Президента відвідати Україну. З Прем'єр-міністром Іраку теж говорили про

відносини між нашими державами, про спільну нашу потребу – потребу в максимальній стабільності ситуації у світі. Дуже важливо, зокрема, те, що працює наш експортний морський коридор, і українське продовольство досягає світового ринку та не допускає фатальних дефіцитів. Це додає стабільності, зокрема й регіону Затоки, і багатьом іншим частинам світу. Цю нашу роботу ми будемо продовжувати, збільшуючи, наскільки це можливо в умовах повномасштабної терористичної загрози Росії, наш, український, внесок у світову продовольчу безпеку. І це також наша власна економічна безпека – український експорт, українські доходи, українські робочі місця в багатьох галузях. Також сьогодні я говорив із Президентом Азербайджану – про енергетичну ситуацію в нашій країні, про співпрацю між нашими державами в цьому напрямі. Зустрівся сьогодні і з міністром закордонних справ Німеччини. Подякував за всю надану підтримку: Німеччина – один з найбільш вагомих наших партнерів. Ми обговорили й подальшу спільну роботу як у безпековій, так і в політичній площині, і у європейській нашій інтеграції. Я вдячний Німеччині за розуміння того, як важливо, щоб уже в червні в нас був реальний результат – фактичний початок перемовин щодо вступу України у Євросоюз.

Усе зараз максимально поєднане: і безпекові питання, і наші оборонні можливості – не тільки України, а й усієї Європи: і дипломатична робота, і економічна стійкість України. Кожен новий зв'язок України зі світом, кожна посилена комунікація та співпраця – це для нас усіх додаткові можливості забезпечувати захист життя наших людей, наших міст і громад, забезпечувати силу нашої армії та наближати реальний мир.

Сьогодні були детальні доповіді щодо ситуації на фронті та в забезпеченні оборони від міністра оборони України Умерова та начальника Генштабу Баргилевича. Доповідав і Головком Сирський. Відбулося напередодні чергове засідання формату “Рамштайн” – сьогодні доповіли щодо роботи стосовно наших потреб. Передусім це ППО, броньована техніка, снаряди. Усі партнери повністю поінформовані щодо актуальності потреб і реальної фронтової ситуації. Вдячний кожній державі, кожному лідеру, усім міністрам оборони партнерів і начальникам штабів партнерів, які дійсно готові допомагати й реалізують обіцянки, які звучать. Увесь зміст комунікації з партнерами має відображатися змістом реальної бойової роботи наших воїнів – тими засобами ураження, які потрібні на передовій. І зараз, цими тижнями, а не десь улітку. Покровський напрямок та інші донецькі напрямки – Краматорський, Курахівський – зараз залишаються надзвичайно складними, там найбільше боїв. Харківщина – наші сили знищують окупанта, і результати відчутні. Я дякую всім нашим воїнам за влучність, за стійкість.

Дякую всім, хто б'ється та працює заради нашої держави та людей! Дякую всім, хто розвиває наші, українські, зокрема оборонні, можливості.

Сьогодні мав нагоду зустрітися з нашими молодими науковцями, які працюють у різних галузях, а також із зовсім юними науковцями, які поки планують початок кар'єри і планують саме в Україні – це важливо. Дякую всім, хто з Україною!

## Аналітика

### Політичні акценти

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

### **Європейське турне Сі Цзіньпіна: український контекст в оцінках експертів і політиків**

Лідер Китаю Сі Цзіньпін 5–10 травня здійснив першу за п'ять років поїздки до Європи. Під час шестиденного турне він відвідав Францію, Сербію та Угорщину, які були обрані для візиту не випадково, а з огляду на певні інтереси Пекіну. Ці країни – одні з небагатьох на континенті, які все ще готові робити подальші кроки у відносинах з Китаєм, насамперед в економічному співробітництві. Дві країни, які відвідав Сі Цзіньпін, є членами ЄС – і це дуже логічний вибір для продовження взаємодії з ними. Угорщина – через її готовність іноді виступати в ролі адвоката Китаю у Євросоюзі, а Франція – тому що вона є великою державою у ЄС, яка активно просуває своє бачення стратегічної автономії Європейського Союзу. Сербія – не входить до ЄС, але має значний вплив у своєму регіоні, і з усіх трьох найбільш готова до значного просування тісних зв'язків з Китаєм у різних сферах, не обмежуючись економікою.

Важливим аспектом стало й те, що прийом Сі Цзіньпіна владою цих країн прогнозувався як гарантовано теплий, що має неабияке значення для внутрішньої аудиторії Китаю. Дружній прийом на високому рівні допомагає комуністичній партії підвищити авторитет Китаю як великої держави, яка не є ізольованою, а має велике значення в сучасному геополітичному світі, тому її так тепло вітають у Європі.

Поїздки китайського лідера до всіх трьох країн були формально приурочені до певних дат. Так, візит у Францію та Угорщину присвячено відповідно 60-й та 75-й річниці встановлення дипломатичних відносин з КНР. До Сербії Сі Цзіньпін прибув 7 травня, у день, коли в 1999 р. під час операції НАТО «Союзна сила» керована авіабомба знищила Посольство Китаю в Белграді. Тоді Альянс проводив військово-повітряну операцію проти югославського лідера С. Мілошевича. Влада в Китаї дотепер вважає це знаком агресивності НАТО та прикладом того, чому Росія начебто відчувала загрозу від Альянсу перед вторгненням в Україну.

Візити китайського лідера до європейських країн були продиктовані насамперед економічними інтересами КНР, оскільки на тлі загострення стратегічної конкуренції між Китаєм і США, поступовим закриттям американського ринку для китайської продукції європейський ринок набуває

дедалі більшої ваги для Китаю. Крім того, за словами керівника секції Азіатсько-Тихоокеанського регіону в Центрі досліджень армії, конверсії та роззброєння Ю. Пойти, Європа стає більш важливим партнером з погляду доступу до технологій, тому що США поступово посилюють обмеження на технологічне співробітництво з Китаєм, особливо що стосується питань, які можуть посилити його військовий потенціал або забезпечити глобальне лідерство в ключових індустріях (URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/world/2024-05-09/ot-parija-v-budapesht-zachem-si-ustroil-turne-po-evrope/58008>).

Водночас не поступалася за своєю важливістю й геополітична складова, яка полягала в намаганні Сі Цзіньпіна використати поїздку до Європи для послаблення зв'язків Заходу зі Сполученими Штатами Америки. Вибір для візиту Франції, Сербії та Угорщини в цьому контексті було обумовлено тим, що ці країни та їхні лідери тією чи іншою мірою несхвально дивляться на американську політику у Європі та розглядають Китай як необхідну протизвагу, прагнучи зміцнювати з ним політичні й економічні зв'язки. У період напруженості у відносинах з більшою частиною Європи через підтримку Китаєм РФ Сі Цзіньпін прагнув продемонструвати: по-перше, зростаючий вплив Китаю на Європу, по-друге, показати американцям своє зближення з ЄС на прикладі підтримки режимів на кшталт орбанівського в Угорщині чи режиму А. Вучича в Сербії (URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/vizit-si-tszinpina-do-evropi-kitaj-pamagayuchis-posvariti-zahid-ta-viznachivsyia-stosovno-putina-ta-ukraini.htm>).

Financial Times так охарактеризувала цілі, які ставила перед собою китайська сторона під час візиту до Європи: зі стратегічних й економічних причин Китай дуже хоче порушити єдність як НАТО, так і Європейського Союзу. Кожна з трьох країн, які відвідує Сі Цзіньпін, розглядається як потенційний важіль «для розхитування тріщин на Заході».

Найбільшу увагу було прикуто до французької частини візиту, і не тільки тому, що Франція є одним з двигунів і рушійних сил Європейського Союзу, а й через намагання Президента Е. Макрона набрати геополітичні бали й стати лідером об'єднаної Європи. Він наголошує на важливості «стратегічної автономії Європи» та неприпустимості її повної залежності від Сполучених Штатів Америки. Тезу про стратегічну автономію Європи на чолі з Францією, яка може стати «третьою наддержавою», Е. Макрон активно просував ще рік тому, під час свого візиту до Китаю. Він наголошував, що ЄС повинен зменшити свою енергетичну та військову залежність від Сполучених Штатів Америки й уникнути втягнення в конфронтацію між Китаєм і США. Президент Франції стверджував, що ЄС має зосередитися на розвитку оборонної промисловості й набути власних можливостей для забезпечення своєї безпеки. Така позиція Е. Макрона повністю відповідає політичним цілям Китаю, який прагне розхитати єдність Європейського Союзу та послабити вплив Сполучених Штатів Америки у світі.

У 2023 р. Президент Е. Макрон відвідав Китай та запросив Сі Цзіньпіна до себе. Таким чином, керманіч КНР розпочав європейське турне з «візиту у

відповідь», що, як мінімум, гарантувало комфортну атмосферу. Під час перебування у Франції глави КНР Сі Цзіньпіна Е. Макрон всіляко демонстрував свою велику повагу та зацікавленість у дружніх відносинах з китайським лідером. Навіть запросив його побувати в краях, де минуло його дитинство, що китайською стороною було сприйнято як демонстрація «особливих відносин між главами двох держав і своєрідна відвертість».

Важливими для європейців і Франції темами були економіка й торгівля, зокрема дисбаланс у торгівлі з Китаєм, який характеризує всі країни Європейського Союзу. Про дисбаланс у торговельних відносинах між ЄС та Китаєм уже тривалий час застерігають європейські дипломати. «У наших інтересах знайти спільну мову, виправити дисбаланс у торговельних відносинах. В іншому разі, нам доведеться значно пришвидшити процес зменшення цих ризиків. Суспільна думка здійснюватиме більший тиск на політичних лідерів на користь відмежування від Китаю», – зауважував раніше верховний представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки Ж. Боррель (URL: <https://www.holosameryky.com/a/ukraine-xi-europe-china-turne/7604760.html>).

Так, у Франції дефіцит торговельного балансу з Китаєм перевищує 40 млрд євро, тому країна сподівається скоротити цей дефіцит і забезпечити інвестиції у власний сектор електромобілів. Водночас є багато спірних моментів, особливо на загальноєвропейському рівні. Наприклад, минулого року Європейська комісія розпочала розслідування щодо китайських електромобілів. У Європі, на яку припадає близько 40 % усього китайського експорту таких авто, вважають, що китайці поведуться не зовсім чесно й отримали конкурентні переваги на європейському ринку.

Великі розбіжності між Китаєм і ЄС продемонструвала зустріч із головою Єврокомісії У. фон дер Ляен, яка, на відміну від Е. Макрона, була набагато різкіша зі східним гостем. «ЄС не може змиритися з масовим надвиробництвом китайських промислових товарів, що наповнюють його ринок», – зазначила У. фон дер Ляен і запевнила, що «ЄС готовий використовувати всі наявні інструменти, аби протистояти “недобросовісній” торговельній практиці Пекіну, яка викликає чималі занепокоєння у Вашингтоні», з чого можна зробити висновок, що лідеру КНР не вдалося вбити «клин» між ЄС і США.

За підсумками візиту Сі Цзіньпіна Франція та Китай підписали 18 двосторонніх угод про співпрацю. Глава КНР зазначив, що він «вітає» поставки французької сільськогосподарської продукції та косметики, але якщо суперечки щодо надмірних виробничих потужностей Китаю переростуть у торговельну війну, то ці сфери можуть легко стати наступними цілями (URL: [https://lb.ua/world/2024/05/10/612666\\_turne\\_si\\_tszinpinga\\_ievropi.html](https://lb.ua/world/2024/05/10/612666_turne_si_tszinpinga_ievropi.html)).

У центрі уваги політичного контексту візиту Сі Цзіньпіна до Франції була агресія Росії проти України й постійні намагання лідерів Європейського Союзу та країн Європи переконати Китай не підтримувати Росію у її агресії проти України, не підтримувати війну, сприяти тому, щоб війна закінчилася,

а також використовувати вплив Китаю для того, щоб зупинити ядерний шантаж з боку Росії.

У. фон дер Ляен заявила, зокрема, що Сі Цзіньпін відігравав важливу роль у деескалації безвідповідальних ядерних погроз Росії і вона впевнена, що він продовжуватиме це робити. Китайський лідер підкреслив, що він виступив категорично проти використання ядерної зброї, і заявив, що ядерну війну не можна почитати.

Е. Макрон ще до початку зустрічі говорив, що планує вплинути на Сі Цзіньпіна, аби той якось натиснув на В. Путіна. «Китай є одним з основних партнерів Росії, і наша мета полягає в тому, щоб використовувати наявні в нього важелі впливу на Москву, аби зробити свій внесок у врегулювання конфлікту», – пояснювали в Президента Франції.

Розмова із цього питання між лідерами двох держав дійсно відбулася. Щоправда, інтерпретація того, про що домовилися, вийшла в кожного з них своя. Так, Президент Франції запевнив, що Сі Цзіньпін погодився підтримати заклик Парижу до «олімпійського перемир'я» між Росією та Україною, а також пообіцяв йому «не підтримувати бойові дії РФ, зокрема не експортувати зброю та суворо контролювати експорт товарів подвійного призначення».

Підсумковий виступ Сі Цзіньпіна із цього ж питання відрізнявся за тональністю. Так, китайський лідер повторив традиційну тезу про те, що «Пекін не є стороною конфлікту, а прагне лише допомогти встановити мир у Європі та Україні зокрема». При цьому Сі Цзіньпін укотре не засудив Росію за напад на Україну. Лідер КНР знову назвав повномасштабне вторгнення Росії «українською кризою» та рішуче виступив проти критики його країни за тісні відносини з Росією під час війни в Україні. Сі Цзіньпін заявив, що він проти того, щоб «криза використовувалася для перекладання відповідальності на третю країну, очорнення її іміджу та розпалення нової холодної війни». Він нагадав, що Китай не стояв біля витоків цієї кризи, не був її стороною, не брав у ній участі. «Ми підтримуємо побудову збалансованої, ефективної, тривалої архітектури європейської безпеки», – заявив Сі Цзіньпін.

Зі свого боку У. фон дер Ляен наголосила, що розраховує, що Китай використає весь свій вплив на Росію, щоб покласти край російській загарбницькій війні проти України. Необхідно докласти більше зусиль для скорочення поставок до Росії товарів подвійного призначення, які потрапляють на поле бою. І з огляду на екзистенційний характер загроз, що походить від цієї війни як для України, так і для Європи, це дійсно впливає на відносини між ЄС і Китаєм, наголосила глава Єврокомісії.

Враховуючи доволі приязні відносини Китаю та Ірану, Е. Макрон та У. фон дер Ляен також зверталися до Сі Цзіньпіна з проханням вплинути на Тегеран щодо поширення ним своїх безпілотників і балістичних ракет. Іран передав Росії десятки тисяч дронів-камікадзе «Шахед», якими вона бомбардує українські міста, а також Росія налагодила виробництво цих безпілотників у себе, назвавши їх «Герань». Також існують підозри й щодо



можливої передачі Іраном Росії ракет, які також можуть використати проти України. Після зустрічі із Сі Цзіньпіном у Парижі У. фон дер Ляєн у розмові з журналістами висловила сподівання, що «Китай може відіграти важливу роль в обмеженні безвідповідального поширення іранських балістичних ракет і дронів» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/kytai-si--tzipin-vizyt-uevropa-makron-viyna-ukrayina/32935337.html>).

Саміт миру, який має відбутися в середині червня у Швейцарії, також був однією з тем переговорів. Були певні сподівання на те, що Е. Макрону вдасться переконати Китай узяти участь у цьому вкрай важливому заході, який може стати початком пошуку реального, міцного та тривалого миру. Із цього приводу Сі Цзіньпін чітко окреслив власну позицію. Він заявив, що Китай виступає за шлях переговорів та підтримає конференцію миру лише за умови, що в ній візьме участь і РФ. За словами Сі Цзіньпіна, і Київ, і Москва мають бути в «рівних умовах» – тому він виступає за «проведення в належний час міжнародної мирної конференції, яка буде визнана як Росією, так і Україною». Як відомо, на Швейцарський саміт миру Росію не запрошено, отже, позиція Китаю також поки що не зазнала змін, і підтвердження того, що Китай планує бути представленим на цьому саміті, не прозвучало.

Далі Сі Цзіньпін продовжив своє європейське турне державними візитами до Сербії та Угорщини. Ці столиці, звичайно, були вибрані не випадково. І в першому, і в другому випадку стояли певні політичні, історичні та економічні розрахунки. Для Китаю насамперед важливі логістичні шляхи, що проходять через Південно-Східну Європу. Одним з головних у цьому контексті є китайський проєкт «Один пояс, один шлях». Після того як Італія вийшла із цього проєкту, серед європейських учасників залишилися фактично Сербія й Угорщина. Вони не тільки продовжують бути його учасниками, а й активно виступають за те, щоб отримати більше ресурсів, більше китайських інвестицій на розвиток китайських планів і розвиток інфраструктури для постачання продукції з Китаю на європейські ринки. Китай інвестував мільярди в обидві країни, тому розраховує на те, що ці інвестиції окупатимуться, зокрема й за рахунок політично дуже близьких і тісних взаємин.

«Балкани є стратегічним центром для реалізації китайської програми “Пояс і шлях”. Ідеться про побудову надійних комунікацій Китаю з Європою для збуту своєї продукції, і Балкани на цьому шляху дуже важливі», – зазначає співзасновник проєкту «Балканський оглядач» С. Моругін (URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/world/2024-05-09/ot-parija-v-budapesht-zachem-si-ustroil-turne-po-evrope/58008>).

Однак не лише географічне розташування тут ключове – не меншу роль грають політичні мотиви й можливості впливати на інші країни ЄС. На додаток до Сербії тут важлива Угорщина, яка є членом Євросоюзу. «У принципі, як такий пункт комунікацій вони визначили Сербію, а Угорщину – як державу, що підтримує незалежну від іншого Заходу позицію. При тому що ні в Угорщині, ні в Сербії немає портів і виходу до моря. Ми бачимо, що

Пекин схиляється більше до підтримки Будапешту й саме там хоче організувати хаб свого впливу на Європу, а Сербія є таким собі резервним аеродромом», – підкреслює С. Моругін.

«Сі Цзіньпін приїздить до Сербії вдруге за вісім років не через економіку, а через політику», – пояснює Р. Турчані з Центральноєвропейського інституту азійських досліджень. Він, зокрема, укотре використав факт бомбардування американцями китайського посольства в Белграді, яке сталося 7 травня чверть століття тому, для критики США. «Двадцять п'ять років тому НАТО навмисно розбомбило китайське посольство у Югославії. Ми ніколи не забудемо про це. Китайський народ цінує мир, але ми ніколи не допустимо повторення цієї трагічної історії», – написав Сі Цзіньпін у статті для сербської газети перед візитом.

Після приїзду він звернувся до А. Вучича «мій дорогий друг», а Сербію назвав «прекрасною та доброзичливою країною». Сі Цзіньпін підтримав «незалежні дії» Сербії у сфері безпеки й «територіальну цілісність у питанні Косова», а у відповідь почув від А. Вучича: «Тайвань – це Китай» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cl7151w89k1o>).

За вісім років Китай став найбільшим іноземним інвестором Сербії. Тільки за минулий рік обсяги товарообороту зросли на 23 % та сягнули 4 млрд дол. США. Тому лідер Китаю міг, акцентуючи увагу на економіці, натякати на політику. Що він і зробив, підписавши з Президентом Сербії А. Вучичем принципово нову угоду – про «спільноту єдиної долі». Концепт такої спільноти Сі Цзіньпін відстоював раніше, у тому числі на рівні ООН, як перехід людства до ери безконфліктності, коли всі поважають інтереси всіх. Натомість А. Вучич дістав нагоду грати «китайською картою» у відносинах з Брюсселем. На відміну від російської, китайська ближча до нейтральної (URL: [https://gazeta.ua/articles/politics/\\_u-poshukah-doli-pidsumki-yevropejskogo-turne-si-czinpina/1180740](https://gazeta.ua/articles/politics/_u-poshukah-doli-pidsumki-yevropejskogo-turne-si-czinpina/1180740)).

Показово, що в Белграді китайського лідера зустрічали з розмахом. Правопорядок охороняли понад 4,5 тис. поліцейських, вулиці були прикрашені, виступали музичні колективи, літак Сі Цзіньпіна супроводжували сербські винищувачі. Такі заходи, крім меркантильних економічних інтересів, обумовлені й політичним фактором, зокрема намаганням знайти заміну Росії. «Ідеться в основному про політичний вплив. З 2016 р. А. Вучич відправив Сі Цзіньпіну 15 запрошень. І той нарешті відреагував. Вучичу був дуже потрібен візит, особливо зараз. Тому що назріває великий конфлікт з Косово, з'явилися ознаки відновлення конфлікту в Боснії і Герцеговині. І, звичайно, Вучич хитається. У нього позиції всередині країни не дуже міцні, тому дуже потрібна підтримка ззовні», – зазначає С. Моругін. У цьому плані для Сербії можна вважати досягненням підписані 29 угод, у тому числі про вільну торгівлю та стратегічне партнерство.

Під час візиту до Белграду очільник Китаю заявив, що Угода про вільну торгівлю із Сербією набуде чинності 1 липня. Крім того, він додав, що КНР

розширить імпорт сільськогосподарської продукції та збільшить кількість прямих авіарейсів. Також центральні банки Сербії та Китаю працюватимуть над кліринговою угодою, що сприятиме зміцненню ділових і торговельних зв'язків. Сербія також вирішила, що зберігатиме частину своїх валютних резервів у юанях, пропорційно до боргу країни перед Китаєм, який зростає (URL: [https://lb.ua/world/2024/05/10/612666\\_turne\\_si\\_tszinpina\\_ievropi.html](https://lb.ua/world/2024/05/10/612666_turne_si_tszinpina_ievropi.html)).

Поїздка Сі Цзіньпіна в Будапешт також стала продуктивною. У статті, яку він написав для проурядової щоденної газети «Magyar Nemzet», Сі Цзіньпін назвав Угорщину «метою № 1 у регіоні Центральної і Східної Європи для китайських інвестицій», тож під час візиту Китай та Угорщина підписали десятки двосторонніх угод економічної спрямованості, зокрема про інвестиції в кілька нових спільних проєктів – будівництво залізничної інфраструктури, створення нового швидкісного прикордонного переходу й можливого нафтопроводу між Угорщиною та Сербією, а також договори про співпрацю у ядерній сфері (URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4686381-yeuropeiskyi-chaina-taun-navischo-kytau-i-frantsiia-uhorschyna-ta-serbiia>).

Варто зазначити, що Угорщину нерідко називають не лише проросійською, а й прокитайською країною Євросоюзу. Саме там розташована найбільша за межами Китаю виробнича база компанії «Huawei», від чийх технологій у ЄС почали активно відгороджуватися. І саме там незабаром з'явиться перший європейський завод китайського автовиробника «BYD». Крім того, сторони мають намір розпочати будівництво в Угорщині заводу з виробництва електромобілів «Great Wall» (URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/vizit-si-tszinpina-do-evropi-kitaj-namagayuchis-posvariti-zahid-ta-viznachivsya-stosovno-putina-ta-ukraini.htm>).

Під час поїздки до Угорщини Сі Цзіньпін провів кілька зустрічей з Прем'єром В. Орбаном, високо оцінив проваджену ним «незалежну» зовнішню політику, назвавши її моделлю того, як можуть виглядати відносини Євросоюзу з другою за величиною економікою світу. Китайський лідер закликав Угорщину «відігравати більшу роль» у зміцненні відносин між КНР і ЄС.

Під час спільної пресконференції із Сі Цзіньпіном В. Орбан заявив, що «Китай є одним із стовпів нового світового порядку», Угорщина планує розширити співпрацю з КНР, у тому числі в атомній енергетиці, а також додав, що Угорщина підтримує «мирний план» Китаю щодо війни в Україні (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-orban-uhorshchyna-kytaiskyi-myrnyi-plan/32940095.html>).

Експерти, аналізуючи підсумки європейського турне глави КНР Сі Цзіньпіна, зокрема позицію лідера Китаю щодо війни Росії проти України, зазначають, що під час поїздки він намагався зменшити рівень напруження з Європою на економічному та дипломатичному напрямках, розставити потрібні Китаю політичні наголоси, поглибити зв'язки з дружніми до Китаю країнами.

Справді, на наших очах Китай закручує історичну комбінацію, коментує підсумки європейського турне Сі Цзіньпіна кандидат політичних наук

О. Буряченко. На його думку, КНР намагається зіграти на суперечностях усередині Євросоюзу, який, синхронно з НАТО, дедалі більше автономізується від США. У цьому сенсі бонуси дістав Президент Франції. Але це не завадило лідеру Китаю водночас розіграти балканську карту.

«Хоча Євросоюз називає Сербію першочерговою для приєднання, країна залишається точкою дестабілізації на Балканах. Якщо Китай, так би мовити, “бере” Сербію, то блокує євроінтеграцію не лише цієї країни, а й інших балканських держав. І це є своєрідний страховий поліс для Сі на виконання домовленостей, досягнутих у Франції, а також вплив у всьому Балканському регіоні», – наголосив експерт (URL: [https://gazeta.ua/articles/politics/\\_u-poshukah-doli-pidsumki-uevuropejskogo-turne-si-czinpina/1180740](https://gazeta.ua/articles/politics/_u-poshukah-doli-pidsumki-uevuropejskogo-turne-si-czinpina/1180740)).

Але поки що геополітичні спроби Китаю у ЄС є вторинними до економічних інтересів, що зрозуміло: Піднебесна потребує ринків збуту, а Євросоюз – дешевої сировини або (у широкому сенсі) напівфабрикатів. Якщо Брюссель має на меті остаточно перекрити РФ доступ на свої ринки, пошук заміни зрозумілий і Китай тут доречний, наголосив експерт.

Утім це не означає, що Китай готовий дистанціюватися від Росії та сказати їй своє слово проти війни. З Москвою Пекін дедалі поглиблює відносини, розширюючи економічні зв'язки та експорт обладнання подвійного призначення. Тому саме зменшення ризиків наслідків близькості Пекіну й Москви експерти називають однією з головних дипломатичних цілей візиту Сі Цзіньпіна.

«Якщо Пекін не відповідатиме на занепокоєння, чи то йдеться про підтримку Китаєм Росії, чи про питання, що стосується європейських компетенцій, пов'язаних з торгівлею, занепокоєннями щодо економічної безпеки, – ЄС застосує різні заходи. Тож ця поїздка спрямована на те, щоб послабити готовність Європи до таких дій», – наголосує голова Брюссельського офісу Інституту Меркатора Г. Стек (URL: <https://www.holosameryky.com/a/ukraine-xi-europe-china-turne/7604760.html>).

«Дипломатично, думаю, Китай розуміє, що поглиблення відносин Китаю та Росії, підтримка Китаєм російської військово-промислової бази, поглиблення зближення між Пекіном і Москвою мають руйнівний ефект для відносин Китаю з Європою», – говорить головний аналітик Євразійської Групи США Е. Вайн. За його словами, Сі Цзіньпін намагається представити Китай як надійного посередника між Росією та Україною. «Китай намагається показати себе як дорослого, зрілого дипломатичного посередника на міжнародній арені», – додає Е. Вайн.

Питання війни Росії проти України очікувано стало однією з ключових тем під час візиту Сі Цзіньпіна у Францію. Президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн і Президент Франції Е. Макрон закликали главу КНР використати вплив Пекіну, щоб змусити Росію припинити війну проти України. «Ми погоджуємось, що Європа та Китай разом зацікавлені в мирі та безпеці. Ми розраховуємо на те, що Китай використає весь свій вплив на Росію, щоб припинити агресивну війну Росії проти України», – наголосила під час візитку Сі Цзіньпіна до Франції У. фон дер Ляєн.

Професор Джорджтаунівського університету Д. Вайлдер назвав політику Китаю стосовно України «фальшивим нейтралітетом», оскільки в європейському турне китайський керівник заявив, що Китай хоче сприяти миру у Європі та Україні зокрема, але знову не засудив Росію за агресію, а російське повномасштабне вторгнення й надалі називав «українською кризою». «Думаю, важко бути посередником у конфлікті, якщо ти навіть не говориш, що Росія вдерлася в Україну. Китай намагається уникнути будь-якого засудження. Важко уявити, щоб Китай впливав на те, що робить Путін. Насправді те, що вони роблять – так це підтримують воєнні зусилля Росії з обладнанням подвійного призначення, про що в деталях говорила адміністрація Президента Байдена», – говорить Д. Вайлдер, очевидно маючи на увазі слова держсекретаря США Е. Блінкена, який під час візиту до Пекіну минулого місяця назвав Китай «безсумнівним постачальником № 1» для російського ВПК і заявив, що це має «прямий вплив» на ситуацію на полі бою.

За словами Н. Бутирської, експерта з питань Східної Азії в «Українській призмі», Китай каже про нейтральність, але насправді має досить тісні партнерські відносини з Москвою. Китайці купують російську нафту зі знижкою, постачають чіпи в товарах, які потім можуть бути використані російською військовою промисловістю. Постачаються також цивільні дрони та промислове обладнання. «Китайська сторона наполягає, що Китай є нейтральною стороною, яка ніяким чином до цієї війни не долучена. Але це не так. Як ми бачимо, європейців дуже хвилює допомога, яка серйозно зросла з боку Китаю (для Росії), що стосується товарів подвійного призначення», – відзначає експерт ([URL: https://www.radiosvoboda.org/a/kytai-si--tzipin-vizyt-uevropa-makron-viyua-ukrayina/32935337.html](https://www.radiosvoboda.org/a/kytai-si--tzipin-vizyt-uevropa-makron-viyua-ukrayina/32935337.html)).

Під час європейської поїздки лідер Китаю заявив, що виступає за шлях переговорів і підтримує мирну конференцію, яка об'єднає всі сторони та буде визнана Україною й Росією. Ця позиція не дуже відрізняється від так званого мирного плану Китаю, який Пекін оприлюднив у лютому 2023 р., де йшлося про повагу до територіальної цілісності «всіх країн», водночас Україна при цьому конкретно не була названа.

«На жаль, я не бачу в цьому прориву. Якийсь час тому ми вже бачили мирну пропозицію Китаю з 12 пунктів. Насправді мій друг попросив Chat GPT зробити цю пропозицію з 12 пунктів і її важко відрізнити від китайської. Обидві загальні та не заглиблюються в деталі», – говорить старший науковий співробітник RUSI Ч. Партон.

У щирості бажання Китаю вплинути на агресивну політику Росії сумнівається й Г. Стек. Експерт підкреслює, що Пекін сприймає російську війну проти України крізь призму геополітичного суперництва зі Сполученими Штатами Америки. «З європейської точки зору, велика проблема полягає в мові, яку використовує Пекін, прирівнюючи жертву та агресора, намагаючись дати однакову платформу для обох в усіх обговореннях стосовно мирного врегулювання російської агресії. Пекін

сприймає російське вторгнення крізь призму геополітичного суперництва зі США та поширює наративи, подібні до тих, що поширює Москва».

Журналіст і політичний коментатор В. Портников також звертає увагу на несподівану активність китайської дипломатії, яку вона почала проявляти в просуванні ідеї альтернативної конференції, де були б представлені і Україна, і Росія. Китай навіть готовий надати майданчик для такої конференції. Ну й, звичайно, у Пекіні закликають до припинення вогню без будь-яких додаткових умов для проведення таких перемовин. Тобто тема повернення України до її міжнародно визнаних кордонів – як передумова перемовин – навіть серйозно не обговорюється (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-samit-u-shveytariyi-kytay-rosiya/32903953.html>).

Уперше заяви щодо китайської готовності стати посередником у переговорах і необхідності організувати «альтернативну» за сутністю конференцію прозвучали з вуст заступника постійного представника КНР при ООН Г. Шуана невдовзі після того, як Пекін відвідав очільник російського зовнішньополітичного відомства С. Лавров, який 9 квітня зустрівся з головою КНР Сі Цзіньпіном і провів переговори з міністром закордонних справ Китаю Ван Ї.

І хоча С. Лавров негативно відгукнувся про конференцію у Швейцарії ще в січні, очевидно, що представницький міжнародний форум турбує Москву і вона намагається змінити ставлення до нього та його порядок денний, як бачимо, за сприяння з Пекіну.

Організатори форуму у Швейцарії сподівалися, що Пекін буде готовий відігравати роль посередника між учасниками форуму та Росією. Однак у Китаю власне бачення ситуації. Зараз Пекін вибирає між двома моделями реакції на українську ініціативу:

- присутність на форумі з альтернативним порядком денним і наполягання на участі Росії;
- відсутність на форумі й намагання провести власну конференцію за участі Росії та спробою запросити Україну й запропонувати їй «китайський план», про який напередодні свого візиту до Китаю з таким ентузіазмом відгукнувся С. Лавров.

Очевидно, що остаточне рішення щодо свого вибору Сі Цзіньпін ухвалить за результатами своїх європейських візитів та, звісно, після зустрічі з В. Путіним, який приїздив до Китаю 16–17 травня. Хоча, на думку В. Портникова, Китай не виглядає в цій ситуації справжнім посередником, він виглядає дипломатичним союзником Росії.

Водночас головний консультант Українського інституту стратегічних досліджень А. Гриценко зазначає, що Китай у будь-якому випадку просуватиме лише свої інтереси. Сі Цзіньпіну важливо підтримувати зв'язки саме з Європейським Союзом, тому що саме від торгівлі з Європою та США залежить економіка Китаю, а не від співпраці з Росією, підкреслила вона. Однак Китай не буде просто так підривати відносини з Росією, адже вона є важливим геополітичним, безпековим та ідеологічним активом для Китаю.

Крім того, Китай використовує Росію як ресурсну базу, зокрема нафтопродуктів, енергоносіїв, деревини (URL: [https://24tv.ua/putin-poyide-do-kitayu-chogo-ochikuvati-vid-zustrichi-kitayskogo\\_n2553380](https://24tv.ua/putin-poyide-do-kitayu-chogo-ochikuvati-vid-zustrichi-kitayskogo_n2553380)).

На думку експерта, Китай усе ж може періодично обмежувати деякі види експорту та припиняти співпрацю китайських банків з російськими клієнтами, але лише для того, аби продемонструвати Європі, що виконує їхні побажання. При цьому у відповідь він може вимагати й щось корисне для себе, наприклад зняття окремих санкцій зі своїх компаній чи дозвіл наповнювати європейський ринок китайськими електромобілями. Утім загалом, констатує А. Гриценко, вплив Китаю на Росію хоча й продовжує зростати, але поки не до таких масштабів, аби диктувати власні умови чи майбутні політичні рішення в Росії.

У цілому, зазначають експерти, турне Сі Цзіньпіна показало зростаючий вплив Китаю на наших західних кордонах. Пекін підтвердив свої претензії на роль супердержави та лідерство у світі, переконаний дипломат І. Долгов. При цьому він зауважує, що Президент Франції Е. Макрон отримав певні «подарунки»: Китай, зокрема, не запровадить упереджувальних тарифів на коньяк, крім того, Сі Цзіньпін підтримав Олімпійське перемир'я, ініційоване Е. Макроном. «Тож Франція і ЄС “залишилися при своїх”, а Сербія і Угорщина навіть домовилися про спільне майбутнє, як і належить вірним друзям Пекіну й Кремля», – підсумував дипломат (URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4686381-yevropeiskyi-chaina-taun-navischo-kytau-i-frantsiia-uhorschyna-ta-serbiia>).

Загалом фахівці вважають, що основною метою відвідин Франції для Сі Цзіньпіна було укріплення двосторонніх економічних відносин. Щодо Сербії та Угорщини наміри відрізнялися: у них не той масштаб економіки, аби цікавити такого гіганта, як КНР. Утім Китаю потрібні свої «агенти впливу» всередині Євросоюзу, а охочі до грошей місцеві влади невеличких східноєвропейських країн легше піддаються такому «вербуванню». Пекін максимально намагався зробити ці дві країни вітриною своїх можливостей для інших, показати, що ті країни, які взаємодіють з Китаєм, отримують інвестиції та можливості доступу до китайського ринку, зазначає експерт Ради зовнішньої політики «Українська призма» Н. Бутирська.

Водночас варто визнати, що Європа й сама зацікавлена в економічних відносинах з Пекіном, це дуже важливо для неї. «Китай є одночасно й інвестором у Європу, й одночасно він у такий спосіб стає і загрозою для Європи, тому що він може впливати на політику Європи зсередини», – стверджує професор політології Національного університету Києво-Могилянська академія, науковий директор Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва О. Гарань. Тож якщо в економічному плані можна говорити про двосторонні вигоди, то в політичному підписані з Китаєм угоди в подальшому можуть призвести до більших розбіжностей усередині ЄС, що значно ускладнить тиск на Пекін.

Політичний аналітик Д. Франчук вбачає в підписаних Китаєм економічних угодах з європейськими країнами підстави для занепокоєння

України. На його думку, китайський вплив на Сербію та Угорщину може призвести до більш нейтрального ставлення цих країн в ООН та інших міжнародних структурах до того, що робить країна-агресор в Україні. Це може «розмити» єдність Заходу в підтримці нашої країни (URL: [https://gazeta.ua/articles/politics/\\_u-poshukah-doli-pidsumki-yevropejskogo-turnesi-czinpina/1180740](https://gazeta.ua/articles/politics/_u-poshukah-doli-pidsumki-yevropejskogo-turnesi-czinpina/1180740)).

Візит Сі Цзіньпіна до Європи також засвідчив, що позиція КНР щодо агресії РФ проти України не змінилася, риторика китайського лідера та ж сама. Він укотре не засудив Росію за напад на Україну, знову назвав повномасштабне вторгнення Росії «українською кризою», говорив про багатополлярний світ, безпеку для всіх, запобігання холодній війні, мир і безпеку у Європі. Водночас Китаю не сказали чітко, що буде, якщо він продовжуватиме підтримувати російську агресію. Не було публічно заявлено також, що на китайські компанії, які постачають військові товари до РФ, буде накладено санкції, що підіграє його подальше співробітництво з Росією. У цьому контексті очікування Європи, що Китай відреагує на її заклик вплинути на В. Путіна та підштовхнути його до припинення війни в Україні, навряд чи здійсняться.

Досі залишається інтригою, чи братиме Китай участь у саміті миру, який з ініціативи України відбудеться у Швейцарії в середині червня. Поки що публічно Китай виступає за проведення міжнародної конференції з участю Росії та України, за їх рівної присутності та мирні переговори. Тож поки жодних прогнозів стосовно участі чи неучасті Китаю в саміті миру немає. У будь-якому разі Китай гратиме свою гру, з якої матиме свою користь, іміджеву в тому числі.

С. Горова, ст. наук. співроб. ФПУ НБУВ

## **Перезавантаження влади України: відгуки і перспективи процесу**

Ще на початку лютого 2024 р. Президент України В. Зеленський анонсував перезавантаження керівництва держави.

Уже незабаром після цього повідомлення свою посаду залишила керівник Міністерства у справах ветеранів України Ю. Лапутіна. Згодом Головнокомандувача ЗСУ В. Залужного змінив О. Сирський. Наприкінці березня з посади першого помічника президента був звільнений С. Шефір та частина інших радників глави держави.

Звісно, такі кадрові перестановки отримали широкий резонанс у експертних колах. Особлива увага коментаторів була прикута до В. Залужного, якого указом Президента України було призначено послом у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії. Це рішення стало наступним кроком у кар'єрі колишнього Головнокомандувача ЗСУ після його звільнення з військової служби. Підставою для відставки вказано стан здоров'я генерала. Посол Британії в Україні М. Гарріс уже 9 травня



привітав В. Залужного: «Щиро вітаємо В. Залужного з призначенням на посаду посла України у Великобританії. Я з нетерпінням чекаю на нашу спільну роботу над зміцненням нашого непорушного альянсу та подальшого розвитку нашого 100-річного партнерства» (URL: <https://www.holosameryky.com/a/posol-brytanii-zaluzhny/7604928.html>. 2024. 9.05).

Таке призначення колишнього Головнокомандувача ЗСУ неоднаково сприйняли в експертних колах – професійний військовий, який все життя віддав службі у Збройних силах України, без дипломатичної практики очолить дипломатичне представництво. Частина коментаторів вказує на правильність рішення, зважаючи на потужний досвід генерала В. Залужного, і це, на їхню думку, стане в нагоді для підсилення військової підтримки України. Деякі експерти називають таке призначення засланням, зважаючи на його політичний, а не професійний аспект.

У ЗМІ наголошують на дещо нетрадиційному для дипломатичної практики випадку подачі інформації – спершу МЗС розмістило на своєму сайті повідомлення про погодження кандидатури В. Залужного, а потім про це повідомив Президент. Хоча зазвичай про призначення послів повідомляють уже після узгодження всіх формальностей, у тому числі коли вже є агреман, або згода іншої держави. Натомість у випадку з В. Залужним влада оголосила вже про перший етап тривалої процедури призначення, коли йдеться про погодження кандидатури Президентом (URL: <https://espreso.tv/poyasnuemo-viyskoviy-general-z-diplomom-mizhnarodnika-shcho-oznachaє-priznachennya-zaluzhnogo-ta-yak-tse-vpline-na-ukrainu>. 2024. 10.03).

На погляд журналістів BBC, цьому може бути декілька пояснень. Перша – уникнення спекуляцій навколо цієї теми, зважаючи на популярність особистості В. Залужного. Друга – після згоди В. Залужного влада вирішила показати, що ексголови надалі залишається в команді Президента. І третя – бажання керівництва держави перестрахуватися на випадок, якщо в процесі процедури генерал передумає (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c8765mgx5pno>. 2024. 8.03).

Схожу думку висловив журналіст В. Портников, зауваживши, що повідомлення про призначення В. Залужного послом з'явилося не як зазвичай, а на випередження. «Усупереч усталеній дипломатичній практиці, ця заява була зроблена не тоді, коли у Лондоні погодили агреман щодо призначення українського посла, а на момент запиту, що був зроблений українським керівництвом у керівництва Великої Британії. Очевидно, що Володимир Зеленський керувався насамперед бажанням повідомити про нове призначення для популярного колишнього Головнокомандувача українськими ЗС», – вважає В. Портников, і додає: «Можна звичайно вважати призначення до посольства у Великій Британії частиною політичних призначень з боку українського керівництва, однак і в такій ситуації варто було дочекатися схвалення британським урядом цього самого агремана»

(URL: [https://24tv.ua/zaluzhniy-posol-chomu-rozmovi-pro-vibori-tsomu-konteksti-nedorechni\\_n2510211](https://24tv.ua/zaluzhniy-posol-chomu-rozmovi-pro-vibori-tsomu-konteksti-nedorechni_n2510211). 2024. 7.03).

Журналіст порівнює нинішню ситуацію з тим, як у Радянському Союзі відбувалося звільнення членів ЦК КПРС, коли їх відправляли на дипломатичну роботу. Проте В. Портников переконаний, що дипломатичним представництвом має керувати професійний дипломат, натомість досвідчений військовий, що втримав країну в перші важкі місяці війни, міг би бути важливим на посадах, пов'язаних саме з військом та національною безпекою.

Призначення ексголовинокомандувача ЗСУ на роль посла України в Британії назвав більше політичним рішенням з боку В. Зеленського й голова правління Інституту світової політики В. Шлінчак.

Він пояснив, що в призначенні В. Залужного була порушена процедура надання агреману. Як уточнив аналітик в інтерв'ю Radio NV: «Це такий таємний лист, він завжди направляється на погодження країни, що приймає ту чи іншу кандидатуру, і має її затвердити. Але до того, поки цей агреман не повернеться з підтвердженням, країна, яка надсилає посла, не має права оголошувати, що вона таку кандидатуру подає».

Він нагадав, що Велика Британія очікувала замість В. Залужного на іншу кандидатуру. Власне, на цій посаді хотіли бачити очільника МЗС України Д. Кулебу. Як підкреслив В. Шлінчак, це вже не є великим секретом: «Натомість було прийнято це політичне рішення про призначення Залужного».

Зі свого боку протилежної думки дотримується український дипломат, ексміністр закордонних справ В. Огрязко, який, аналізуючи професійний, дипломатичний аспект, називає призначення послом у Великій Британії В. Залужного позитивним і правильним рішенням. «Британія є одним з найголовніших наших союзників. Це країна, яка нам надала, надає і надаватиме дуже багато потрібної зброї. У цьому плані Велика Британія була піонером. Чи вистачає нам зараз цієї зброї? Не вистачає. Чи потрібно нам, щоб в Британії була людина, яка як ніхто інший розуміється на цій проблематиці? Потрібно. Чи міг би кар'єрний дипломат, який має, так би мовити, дипломатичні навички, здібності, в цьому плані бути настільки ефективним, наскільки може бути ефективний генерал Залужний, який знає все від А до Я? Думаю, що ні. Тому з погляду суто прагматичного, який сьогодні вкрай потрібний, я вважаю, що це рішення є абсолютно правильним», – зазначив у своєму коментарі В. Огрязко.

На переконання дипломата, сьогодні не час вивчати тонкощі, на кону стоїть питання виживання України й отримання дуже потрібного озброєння. І якщо формулювати питання саме таким чином, то кращої кандидатури на цю посаду, ніж В. Залужний не знайти. Тим більше що йому легко порозумітися з міністром оборони чи начальником генштабу у Великій Британії, адже говорять вони однією мовою, мовою фахівців.

Позитив у призначенні В. Залужного послом у Лондоні вбачає також аналітик «Детектор медіа» Є. Браїлян. Але основним ризиком називає його

політичний аспект – призначення виглядає як певна винагорода ексголовинокомандувачу ЗСУ за трирічну службу на посаді, за те, що він стримав російське вторгнення і росіяни не змогли захопити Київ у березні 2022 р. «Зрештою, якщо пригадаємо, за що було звільнено попереднього посла у Великій Британії В. Пристайка, то це було особисте рішення Зеленського, тому що йому не сподобалася критика дипломатом його слів про тодішнього міністра оборони Б. Воллеса на саміті НАТО у Вільнюсі. І в цьому полягає основна загроза, що подібні призначення в таку країну як Велика Британія є політичними, й туди призначають лояльних людей», – зазначає у коментарі аналітик (URL: <https://espresso.tv/poyasnuemo-viyskoviy-general-z-diplomom-mizhnarodnika-shcho-oznachae-priznachennya-zaluzhnogo-ta-yak-tse-vpline-na-ukrainu>. 2024. 10.03).

У ЗМІ вказують, що В. Залужний піде на високу посаду до одного з найближчих для України союзників. Цей факт свідчить, що він залишається в команді Президента (URL: [https://24tv.ua/diplomat-prokomentuvav-priznachennya-zaluzhnogo-poslom-britaniyi\\_n2510089](https://24tv.ua/diplomat-prokomentuvav-priznachennya-zaluzhnogo-poslom-britaniyi_n2510089). 2024. 7.03). При цьому можна погодитися з думкою більшості експертів про те, що набагато краще було б рекомендувати генерала В. Залужного як військового представника України при НАТО або при Європейському Союзі, чи створити для нього нову посаду в Альянсі. Вони підкреслюють ці наміри вагомим аргументом – військові країн НАТО потребують української експертизи. Тож постійна присутність ексголовинокома в Брюсселі сприяла б налагодженню діалогу між військовими, і це своєю чергою дало б змогу НАТО масштабніше зрозуміти, що Росія – це дуже серйозна загроза, для вичікування немає часу, бо РФ уже веде війну проти Альянсу, тільки в інформаційній та кіберсфері.

У цьому контексті треба вказати й на популярну в експертних колах думку про те, що Банкова позбувається «популярного генерала». Проте політолог В. Фесенко дещо спростовує таке твердження: «Залужний не асоціюється з політикою. А його величезні рейтинги – це не політичні рейтинги... Тому, от, він не бере участі зараз в політичному процесі. Виборів у нас зараз немає. Тому поки він не конкурент, але так чи інакше його вже розглядають як конкурента, потенційного конкурента Зеленському. І в цьому статусі він залишиться й далі, де б він не був» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/pryznachennya-zaluzhnoho-poslom-komentuyut-eksperty/32854995.html>. 2024. 9.03).

При цьому звертає на себе увагу повідомлення політичного блогера К. Волоха на своїй сторінці у фейсбуці, що йому вдалося поспілкуватися з колишнім Головнокомандувачем ЗСУ В. Залужним. Зокрема, активіст запитав посла України у Великій Британії про його президентські амбіції. В. Залужний категорично відмовився обговорювати перспективи своєї політичної кар'єри до закінчення війни. Однак на пряме запитання про те, чи планує він після завершення воєнного стану балотуватися на пост Президента, В. Залужний відповів, що не виключає цього (URL:

<https://bukinfo.com.ua/index.php/personaliji/zaluzhnyy-vyyshov-iz-tini-os-shcho-vin-vidpoviv-na-zapytannya-pro-prezydentski-ambiciji>. 2024. 2.05).

Треба зазначити, що новина про призначення колишнього Головнокомандувача Збройних сил України новим послом України у Великій Британії викликала помітне пожвавлення як у владних колах Сполученого Королівства, так і поміж оглядачів і ЗМІ.

У цілому постать В. Залужного як дипломатичного представника України у столиці одного з найважливіших і найвідданіших союзників Києва у війні проти російської агресії розглядається як така, що може додати енергії і прогресу українсько-британським відносинам за умов повномасштабної війни РФ проти України.

Британські оглядачі нагадують, що Україна вже впродовж декількох місяців не мала посла в одній із найважливіших союзницьких країн під час героїчного протистояння російській агресії. Починаючи з липня 2023 р., коли Президент України В. Зеленський звільнив з посади посла у Лондоні В. Пристайка, Київ фактично не мав свого дипломатичного представника в Лондоні.

Редактор відділу міжнародних новин популярного каналу «Sky News» Д. Ваггорн зазначає, що саме інтерв'ю В. Пристайка його каналу, у якому тодішній посол України поставив під сумнів доцільність певних заяв Президента В. Зеленського на саміті НАТО у Вільнюсі, призвело до зняття В. Пристайка з посади посла. Зокрема, Д. Ваггорн наголошує, що тодішній посол України розкритикував, на його думку, сарказм В. Зеленського щодо заяв ексміністра оборони Великої Британії Б. Воллеса.

Так, на думку Д. Ваггорна, новий посол України безперечно візьме на озброєння певний досвід свого попередника, намагаючись вправно і вишукано балансувати, вестиме активну дипломатичну роботу з вірними друзями і партнерами Києва у Сполученому Королівстві. Д. Ваггорн принагідно вказує, що В. Залужний має освіту в царині саме міжнародних відносин і володіє англійською. Отож, як на Д. Ваггорна, В. Залужний є просто «ідеальною кандидатурою» для посла України у Великій Британії в цей історичний момент.

Оглядач з питань України і колишнього СРСР Д. Максвелл, зокрема, наголошує, що В. Залужний займає доволі унікальне місце поміж українських посадовців, будучи одним із тих, кому чи не найбільше довіряють українці.

Д. Максвелл вважає, що за умов «певного тертя», яке, як вважають, виникло між В. Залужним і В. Зеленським у листопаді минулого року через заяви генерала в провідних західних ЗМІ про певну «патову ситуацію» на фронті, як висловлювались оглядачі, ексголівком виконуватиме надзвичайно важливу роботу на відстані від Офісу Президента України.

Саме такий розклад за нинішніх умов, на думку Д. Максвелла, буде чи неідеальним у плані зменшення напруги у вищих ешелонах українського керівництва. Усі не лише дещо заспокояться, наголошує він, але й побачать реальні результати від дипломатичних зусиль В. Залужного в одній з

найважливіших столиць світу. Отже, як зазначає Д. Маквелл, від призначення В. Залужного послом у Сполученому Королівстві виграють усі – як у Києві, так і в Лондоні.

Подібний погляд на призначення В. Залужного послом у Лондоні висловлює і оглядач популярного у Британії та за її межами часопису «The Guardian» Д. Сабба. Рішення В. Зеленського призначити В. Залужного послом у ключовій союзницькій країні цілковито співпадає із заявами Президента України щодо бажання залишити ексголова у своїй команді, підкреслює він. Водночас, відправивши В. Залужного в Лондон, на думку оглядача, В. Зеленський до певної міри усунув свого єдиного реального конкурента на майбутніх і потенційних президентських виборах. Сам же В. Зеленський заявив, що наразі є «низка причин», які унеможливають проведення виборів під час війни.

У Сполученому Королівстві також зазначають, що колишній Головнокомандувач ЗСУ під час своєї служби встановив доволі близькі особисті взаємини зі своїм британським візаві – адміралом сером Т. Радакіним. Хоча самі вони про це публічно не висловлювались.

Депутат британського парламенту від керівної Консервативної партії Б. Сілі зі свого боку наголошує на важливості того, що оголошення про призначення В. Залужного на посаду посла у Лондоні сталося саме під час зустрічі в Києві між Президентом В. Зеленським і очолюваною британським Міністром оборони Г. Шаппсом делегацією. Це, на думку депутата, вказує на особливий зв'язок призначення ексголова послом до Британії з доволі тісними особистими зв'язками генерала В. Залужного з британським оборонним відомством (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/velyka-brytaniya-posol-ukrayiny-valeriy-zaluzhnyy/32854044.html>. 2024. 8.03).

Увагу експертів, журналістів та суспільства привернули й інші кадрові рішення. Так, 9 травня Верховна Рада звільнила віцепрем'єр-міністра з відновлення України, Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України О. Кубракова, а також голову МінАПК М. Сольського. При цьому депутати вирішили розділити міністерство О. Кубракова на два – Міністерство інфраструктури та Міністерство регіональної політики.

Ще 23 квітня НАБУ оголосило М. Сольському підозру у справі щодо заволодіння державною землею. Тоді дані слідства показували, що до складу злочинної групи на чолі з «топ-посадовцем» входили інші посадові особи органів Держгеокадастру, у тому числі також особи, які контролювали діяльність цих органів. Тоді ж М. Сольський подав у відставку.

Показово, що за звільнення віцепрем'єра О. Кубракова у Верховній Раді проголосували 272 нардепи.

Експерти у своїх коментарях зазначають, що звільнення М. Сольського передбачуване, воно мало відбутися, оскільки проти нього відкрита карна справа. «Крім того, кому потрібен міністр, який не може виїжджати за межі країни, з електронним браслетом. При цьому міняти його очільники не сильно хотіли, бо він влаштовував різні групи впливу. Його наступником, скоріше за все, буде Висоцький, який наразі працює в міністерстві.

З О. Кубраковим ситуація складніша. Є інформація, що він пішов шукати підтримки у деяких західних посольствах у Києві. Він її отримав. Однак на Банковій це сприйняли, як порушення певних правил гри. Це стало останньою краплею на фоні невідповідності інфраструктури до нинішніх обстрілів», – коментує подію політолог І. Рейтович (URL: <https://i-ua.tv/news/86386-politolog-prokomentuvav-zvilnennia-solskoho-ta-kurbakova-ta-skazav-khto-nastupnyi>. 2024. 9.05). Він допускає можливість продовження інтриги: чи звільнять М. Найєма, який дуже тісно координував діяльність з О. Кубраковим.

Критичні думки експертів про перезавантаження влади зводяться до того, що за відставкою О. Кубракова стоїть голова Офісу Президента А. Єрмак, який вважає його «стороннім тілом» у системі виконавчої влади. «Справді, Кубраков не був людиною Єрмака. Я б сказав, що він був ближчий з Кирилом Тимошенко, – зазначив у своєму коментарі політтехнолог В. Бала. – Чим він не влаштував Офіс Президента, можна здогадуватися. Але його відставка нічого не змінює. Тут питання набагато складніше».

Важливим фактором, як зазначають експерти, є те, що О. Кубраков сидів на «горі золота»: його міністерство оперує значними закордонними фінансовими ресурсами щодо відновлення інфраструктури, зруйнованої ударами РФ.

«Кубраков, керуючи важливим міністерством, зосередив у своїх руках великі фінансові потоки, – коментував ситуацію політолог В. Небоженко, – І його відставка – це боротьба за ці потоки. А в тому, що Кубракова звільнили, просто поставивши перед фактом, нічого дивовижного немає. З почестями “Слуги народу” звільняють лише “своїх”. Згадайте О. Резнікова. А “не зі своїми” не церемоняться» (URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/government/2024-05-09/kadrovaya-svistoplyaska-v-kabmine-pochemu-uvolili-kubrakova-i-solskogo/58007>. 2024. 9.05).

Привертають увагу й інші кадрові зміни. Так, уряд призначив І. Гаврилюка першим заступником міністра оборони України. До цього він обіймав посаду просто заступника міністра.

Крім того, кабмін призначив О. Балануцу заступником міністра оборони з питань європейської інтеграції.

Також уряд звільнив Л. Акімову з посади заступника голови Національного агентства кваліфікацій (URL: [https://24tv.ua/minoboroni-vidbulisya-kadrovi-zmini-uryad-gavrilyuka-pershim\\_n2557385](https://24tv.ua/minoboroni-vidbulisya-kadrovi-zmini-uryad-gavrilyuka-pershim_n2557385). 2024. 17.05).

На тлі наступу російських військ на Харківщину замінено також командувача оперативно-тактичного угруповання військ «Харків». Замість Ю. Галушкіна новим командувачем став М. Драпатий. При цьому М. Драпатий залишається на посаді заступника начальника Генерального штабу Збройних сил України (URL: [https://gazeta.ua/articles/np/\\_zastupnik-nachalnika-genshtabu-drapatij-ocholiv-otuv-harkiv-na-tli-nastupu-rf/1180942](https://gazeta.ua/articles/np/_zastupnik-nachalnika-genshtabu-drapatij-ocholiv-otuv-harkiv-na-tli-nastupu-rf/1180942). 2024. 13.05).

Однак такі кадрові рішення в експертних колах коментуються досить скупо.

При цьому деякі аналітики ще раніше прогнозували політичну кризу в Україні. І, на їхній погляд, ці кадрові перестановки не зможуть зняти нинішню напруженість у вищих ешелонах влади. Так, політичний експерт, директор Центру досліджень проблем громадянського суспільства В. Кулик вказував – це криза легітимності. Криза відносин, напруженості між Банковою і місцевим самоврядуванням, між економічним блоком уряду, фіскалізацією економіки і бізнесом. Напруженість в армії між генералітетом і солдатами, напруженість між армією і цивільними. Напруженість у середовищі «глибинного народу», – зазначав експерт (URL: <https://33kanal.com/news/244237.html>. 2024. 8.02).

За цих обставин треба врахувати, що мілітаризація Росії створює нові виклики для міжнародної безпеки та стабільності, адже В. Путін не бачить кінця війни проти України та вважає її частиною ширшого протистояння з Заходом. Тож останні кадрові рішення спрямовані на посилення позицій України в цій ситуації. Крім того, призначення В. Залужного послом у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії – одному з найближчих союзників України в протистоянні російській агресії – є запорукою посилення співпраці в безпековій сфері, зважаючи на величезний досвід В. Залужного у воєнному співробітництві.

## Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

### **Українська електроенергетика під російським авіаракетним ударом навесні 2024 р.: наслідки і проблеми забезпечення подальшої роботи галузі**

(Початок. Закінчення в № 11)

*Наслідки російських авіаракетних ударів по об'єктах енергетичної системи України*

Весна 2024 р. ознаменувалася серією потужних російських авіаракетних ударів по українській електроенергетиці. Як зазначив Міністр енергетики України Г. Галущенко на засіданні Конгресу місцевих та регіональних влад, Росія атакує українську енергетику щодня, і ці удари є наймасштабнішими навіть у порівнянні з 2022–2023 рр. Зокрема, в період з 22 березня і до 8 травня 2024 р. у цій новій хвилі атак було завдано п'ять масованих ударів по об'єктах енергетики. При цьому нинішня серія російських авіаракетних атак на українську електроенергетику за своєю спрямованістю відрізнялася від аналогічних атак в осінньо-зимовий період 2022–2023 рр. Оглядачі зазначають, що «країна-агресор навесні 2024 р. почала атакувати найбільші та найпотужніші об'єкти енергетики України».

Так, за інформацією ЗМІ, через це українська енергосистема до середини травня 2024 р. зазнала таких втрат.

Справді, в результаті ракетного удару 11 квітня 2024 р. було повністю зруйновано Трипільську ТЕС, найбільшу в Київській області. Унаслідок влучань сталася масштабна пожежа в турбінному цеху. Трипільська ТЕС була найбільшим постачальником електроенергії у Київську, Черкаську та Житомирську області. Після удару по цій ТЕС, зазначають оглядачі ЗМІ, компанія «Центренерго» втратила 100 % своїх потужностей генерації електроенергії. А вже раніше вона вже втратила дві інші свої ТЕС. Зміївська ТЕС у Харківській області зазнала нищівного російського удару 22 березня 2024 р. Причому ще до ударів навесні 2024 р. росіяни неодноразово атакували Зміївську ТЕС, зокрема 11 вересня та 29 грудня 2022 р. Вуглегірську ТЕС у Донецькій області російські війська окупували ще 25 липня 2022 р. Також у Харкові була зруйнована ТЕЦ-5. Як заявляють фахівці, «відновити її – усе одно що будувати нову, це теж завдання на кілька років». Крім того, було пошкоджено всі енергоблоки Бурштинської та Ладжинської ТЕС.

Унаслідок цьогорічних ракетних ударів росіян постраждала й українська гідроенергетика. Повідомляється, що ДніпроГЕС втратила обидві електростанції. Гребля витримала ці удари, але енергетичне обладнання ГЕС було зруйновано. Відновлення ДніпроГЕС, за оцінками фахівців, може тривати протягом декількох років. «Торік під час ударів по українській енергосистемі РФ намагалася занурити міста в темряву та холод, атакуючи розподільні та трансформаторні підстанції по всій країні, нагадав М. Тимченко, виконавчий директор ДТЕК. Однак зараз російські ракети цілять по електростанціях в окремих регіонах, щоб “повністю їх знищити, тому що відновити електростанції за короткий час неможливо”», пояснює він (URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/tripilska-tes-ladzhinska-burshtinska-zmijivska-yaki-tes-i-ges-znishchila-rosiya-novini-ukrajini-50409143.html>).

Також ЗМІ наголошують, що дуже великих втрат від російських авіаракетних ударів зазнали й об'єкти колись найбільшого гравця на ринку теплової генерації – компанії ДТЕК. На початок квітня, за словами виконавчого директора цієї компанії Д. Сахарука, близько 80 % потужностей ДТЕК було пошкоджено або зруйновано. Але з того часу Росія ще завдала авіаракетних ударів по теплових електростанціях ДТЕК. Таким чином, зазначають оглядачі ЗМІ, від теплової генерації компанії ДТЕК залишилося менше 20 % потужностей від того, що було до 22 березня 2024 р.

Крім об'єктів теплової та гідрогенерації, росіяни продовжили свої атаки на об'єкти розподілу й транспортування електроенергії в Україні. Наприклад, у першій декаді травня цього року ЗМІ повідомляли, що «унаслідок нічних атак у Дніпропетровській, Харківській і Чернігівській областях були пошкоджені повітряні лінії та знеструмлені підстанції обленерго, що призвело до відключень побутових споживачів» (URL: <https://interfax.com.ua/news/general/985830.html>). Загалом подібні атаки Росія здійснює регулярно по всій Україні.



Водночас з атаками на об'єкти електроенергетики, Росія завдала авіаракетних ударів по українських підземних сховищах газу (ПСГ). Як повідомив голова правління НАК «Нафтогаз України» О. Чернишов, газосховища на заході країни, інфраструктура яких використовується країнами ЄС, «кілька разів атакувались протягом останніх місяців, однак були пошкоджені лише наземні об'єкти. Підземні сховища, що знаходяться на глибині до 3 км під землею, не постраждали». Зокрема, цього року з березня і до кінця квітня було оприлюднено інформацію про три російські атаки на газосховища – це були перші відомі випадки під час повномасштабної війни, коли російські війська націлилися на ці об'єкти. О. Чернишов повідомив, що вдалося відремонтувати пошкоджене наземне обладнання й українська сторона виконує свої зобов'язання перед клієнтами. Причому українські ПСГ надали європейським трейдерам можливість для зберігання надлишкового газу напередодні минулої зими, коли сховища в ЄС були максимально заповнені (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/ataki-na-ukrajinski-gazoshovichcha-pidzemni-shovishcha-ne-postrazhdali-50414571.html>).

Ряд експертів і особливо оглядачів ЗМІ акцентують увагу на тому, що специфіка останніх російських масованих атак на українську енергетику полягає саме в знищенні об'єктів так званої маневрової енергетики, до якої відносяться теплові електростанції (ТЕС) і гідроелектростанції (ГЕС). Однак видається, що план нинішніх російських авіаракетних ударів по енергетичних об'єктах України значно ширший та небезпечніший для нашої держави.

Також є вагомі підстави вважати, що масовані російські авіаракетні удари по українській електроенергетиці також супроводжуються російськими інформаційно-психологічними спеціальними операціями (ІПСО) в інформаційному просторі. Адже в українському інформаційному просторі з'явилися повідомлення, зміст яких певною мірою може перешкоджати ефективному подоланню наслідків масованих російських авіаракетних ударів по українській електроенергетиці.

Тому для більш глибокого усвідомлення ймовірних загроз спочатку звернемося до оприлюднених у ЗМІ експертних оцінок і думок оглядачів різних видань. Зокрема, як зазначив оглядач «Економічної правди», у випадку повного знищення ТЕС «в Україні буде доступна лише базова генерація, тобто атомні електростанції. Також працюватимуть сонячні та вітрові електростанції, частина споживання буде покриватися завдяки імпорту та аварійній допомозі. Крім втрати великого обсягу виробництва, який немає чим замінити, знищення ТЕС істотно ускладнить роботу диспетчерів. Зі складнощами, але балансувати енергосистему можна буде завдяки ГЕС, які також є пріоритетними цілями росіян. Втрата теплових електростанцій гарантовано означатиме відключення для мільйонів споживачів по всій країні як мінімум взимку та в липні-серпні. Обмеження можуть бути і в інші періоди року, однак точніше оцінити масштаби з об'єктивних причин наразі неможливо» (URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/04/12/712324>).

Як повідомив у травні цього року голова Комітету Верховної Ради з питань енергетики та комунальних послуг А. Герус під час зустрічі з Єврокомісаром з питань енергетики К. Сімсон, «від російських обстрілів постраждали близько 50 % енергетичної інфраструктури України, сума завданих енергетиці збитків сягає 12,5 млрд дол., лише за останні два тижні вона зросла на понад 1 млрд дол.». За словами А. Геруса, наразі українські енергетики працюють за чотирма напрямками при підготовці до опалювального сезону:

- відновлення пошкоджених об'єктів генерації, зокрема ТЕС;
- відновлення та захист підстанцій НЕК «Укренерго»;
- будівництво розподіленої генерації електроенергії, яка є менш вразливою при ракетних атаках;
- збільшення пропускної спроможності міждержавних перетинів для імпорту та експорту електроенергії.

Зокрема, А. Герус закликав представників Європейської комісії сприяти збільшенню імпорту електроенергії з Європи до України до 2200 МВт та до 1000 МВт експорту.

До того ж цієї весни через російські масовані авіаракетні атаки втрати вітчизняної електроенергетики усталено зростають. Так, якщо станом на середину квітня 2024 р. Міністр енергетики України Г. Галущенко оцінював обсяг генерації електроенергії в Україні, втрачений через російські атаки, у 7 ГВт, то до середини травня такі втрати в Україні, за його оцінками, зросли до понад 8 ГВт генерації електроенергії (URL: [https://biz.censor.net/news/3488250/zbytky\\_vnaslidok\\_rosiyiskyh\\_atak\\_na\\_obyekt\\_u\\_energetyky\\_perevyschyly\\_12\\_mlrd](https://biz.censor.net/news/3488250/zbytky_vnaslidok_rosiyiskyh_atak_na_obyekt_u_energetyky_perevyschyly_12_mlrd)).

Водночас, за словами голови правління «Укренерго» В. Кудрицького, «анонсоване раніше обмеження енергопостачання для промислових споживачів “майже гарантовано” буде, для побутових – залежить від того, наскільки всі ми як споживачі зможемо зекономити, добровільно обмежити своє електроспоживання». На його думку, «після масованої атаки РФ по енергоінфраструктурі України 8 травня втрата генерації електроенергії є досить суттєвою». «Імпорт електроенергії з Європи не здатен повністю перекрити дефіцит в енергосистемі» (URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/05/8/713435>).

З огляду на стан енергетичної системи країни, Голова Державної інспекції енергетичного нагляду (Держенергонагляду) України Р. Слободян допускає можливість підвищення тарифів на електроенергію у 2024 р., адже українська енергетика гостро потребує залучення значних фінансових ресурсів для відновлення енергетичних об'єктів. У коментарі щодо ймовірності блекаутів Р. Слободян заявив, що про тотальний блекаут не йдеться. «Але відключення, на жаль, можливі. Усе залежить від того, наскільки вдасться відновити пошкоджені енергооб'єкти до початку опалювального періоду», – підкреслив він. За його інформацією, «наразі у денний час є певний профіцит електроенергії завдяки сонячній генерації. У вечірні години також здійснюється імпорт з енергосистеми Європи» (URL:

[https://sies.gov.ua/news/sytuatsiia-v-enerhosystemi-skladna-ale-stabilna-ruslan-slobodian?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMТAAAR3v0vqpF\\_28tljk-LKjZmnKiDNT0ssc7pQ54A9tWSN2Mdnс0b5pgbjsqg\\_aem\\_AboAgibAqTHD-E4QTqzSk5\\_PEqSUBqPU-tBV4D4mZMt7ZNQ7P5n-nHOh5vS9Uty1QA9YNVvGJ7iP7ZcQM\\_WH4PPA\).](https://sies.gov.ua/news/sytuatsiia-v-enerhosystemi-skladna-ale-stabilna-ruslan-slobodian?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMТAAAR3v0vqpF_28tljk-LKjZmnKiDNT0ssc7pQ54A9tWSN2Mdnс0b5pgbjsqg_aem_AboAgibAqTHD-E4QTqzSk5_PEqSUBqPU-tBV4D4mZMt7ZNQ7P5n-nHOh5vS9Uty1QA9YNVvGJ7iP7ZcQM_WH4PPA))

На думку аналітиків американського Інституту вивчення війни (ISW), «останніми ударами Росія намагається уразити енергосистему і виснажену ППО України перед прибуттям американської допомоги у сфері безпеки». Крім того, йдеться в огляді, «війська РФ також посилили удари по українській транспортній інфраструктурі протягом останніх тижнів, очевидно, намагаючись вивести з ладу українські наземні лінії зв'язку та обмежити потік очікуваної американської допомоги у сфері безпеки на фронті. Російські війська продовжують інтенсивно атакувати українські енергетичні об'єкти обмеженими серіями великих ракетних ударів і ударів з безпілотників, що свідчить про те, що Росія надає перевагу зусиллям, спрямованим на руйнування енергетичної мережі» (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/05/9/7454911>).

Проведений аналіз дає підстави для певних припущень щодо вірогідних цілей цьогорічних великомасштабних дронів і ракетних атак Росії на енергетичний сектор України. Як зазначалось вище, нинішня серія російських авіаракетних атак на українську електроенергетику за своєю спрямованістю відрізнялася від аналогічних атак у осінньо-зимовий період 2022–2023 р. Адже Росія навесні 2024 р. почала атакувати найбільші та найпотужніші об'єкти маневрової енергетики України – тепло- та гідроелектростанції. Фахівці наголошують, що Росія спланувала ці удари, аби знищити українську маневрову генерацію. Але при цьому, крім об'єктів теплової та гідрогенерації, росіяни продовжили свої атаки й на об'єкти розподілу й транспортування електроенергії в Україні. Водночас Росія завдала авіаракетних ударів по підземних сховищах газу на Заході України, інфраструктура яких використовується не лише нашою державою, а й підприємствами держав-членів Європейського Союзу. Такі зміни в російських атаках на об'єкти української енергетичної промисловості загалом є відображенням певних змін у воєнній стратегії країни-агресора.

Зокрема, О. Мусієнко, керівник Центру військово-правових досліджень, висловив переконання, що мета, яку ставить Росія, «це – спричинити страх, посіяти паніку, в деморалізацію зіграти: не буде нічого, не буде світла, будуть максимальні проблеми». За його словами, «ворог розраховує, що деякі об'єкти ми не зможемо відновити до осені або відремонтувати їх». На думку О. Мусієнка, Росія не дарма почала завдавати ударів саме навесні, а не взимку. По-перше, припускає фахівець, «їхній розрахунок був на те, що Україна може змінити стратегію, перебазувати свої системи ППО, розраховуючи на те, що ударів по енергетичній системі вже не буде». «Другий момент. Вони ж чекали цього моменту, який мав настати. Це щодо того, що почали писати західні оглядачі, що в Україні закінчуються

ракети до ППО. Вирішили перевірити і почали перевіряти», – констатував він.

Військовий експерт, колишній співробітник СБУ І. Ступак зазначив, що Росія «“виносить” нашу електричну та теплову інфраструктуру, щоб в опалювальний сезон 2024–2025 р. ми зайшли десь [як за] середньовіччя». «Поки що, на жаль, у них це виходить. <...> Ймовірно вони будуть продовжувати, за тиждень-два будуть “виносити” наступні теплоцентралі, генеруючі спроможності», – констатував І. Ступак, коментуючи масований обстріл енергетики України 11 квітня. «У громадян не буде світла, взимку не буде опалення, якщо до цього дійде. Зараз будуть проблеми з електроенергією. Розраховують, щоб електроенергії не було у військових підприємств або підприємств, які працюють на ВПК, виготовляють маленькі, середні, великі безпілотники, ремонтують важку техніку, виготовляють озброєння, боєприпаси. Це повинно, за задумом росіян, повпливати на ситуацію на фронті», – вважає фахівець (URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/tripilska-tes-ladzhinska-burshtinska-zmijivskaya-tes-i-ges-znishchila-rosiya-novini-ukrajini-50409143.html>).

Тому видається вірогідним, що мета нинішніх російських авіаракетних ударів по українській енергетичній промисловості значно масштабніша, а методи її досягнення різноплановіші та краще підготовлені, ніж російські авіаракетні атаки у осінньо-зимовий період 2022–2023 рр. Тепер атаки росіян спрямовані не лише на об’єкти з транспортування й розподілу електроенергії, а на практично всі ланки енергетичної системи України, й особливо на маневрову енергогенерацію. Таким чином Росія прагне домогтися значного скорочення виробництва й споживання електроенергії в Україні, у тому числі й завдяки скороченню можливостей її імпорту. Причому під російським ударом знаходяться не лише технологічні ланцюжки в енергетиці, а також й економік цієї галузі.

Особливою прикметою цьогорічної хвилі російських авіаракетних атак стали удари по об’єктах української газової промисловості. У такий спосіб країна-агресор прагне зменшити можливості використання природного газу для виробництва електроенергії. Також, поза сумнівом, російські атаки на підземні сховища газу у Західній Україні мають на меті завдати максимальної шкоди співробітництву України із суб’єктами газового ринку країн-членів Європейського Союзу. Адже через російські авіаракетні удари для європейських підприємств зростають ринкові ризики, пов’язані зі зберіганням й особливо режимом використання газу з цих українських газосховищ.

**Основні напрями діяльності НАН України**

***Засідання Президії НАН України 15 травня 2024 р.***

Під головуванням президента Національної академії наук України академіка А. Загороднього 15 травня 2024 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України.

Цього дня учасники засідання заслухали дві наукові доповіді.

З доповіддю «Дистанційне зондування Землі у розв'язанні геоекологічних проблем України: сучасний стан і перспективи» виступив директор Державної установи «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі» Інституту геологічних наук Національної академії наук України член-кореспондент НАН України М. Попов. Він поінформував про важливі наукові дослідження, що проводяться в установах академії, у сфері застосування методів і технологій. В обговоренні цієї доповіді виступили провідний науковий співробітник Державної установи «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі» Інституту геологічних наук Національної академії наук України кандидат геологічних наук В. Філіпович; президент ГО «Всеукраїнська картографічна асоціація» доктор географічних наук Р. Сосса; державний експерт управління з питань екологічної та енергетичної безпеки служби з питань економічної безпеки Ради національної безпеки і оборони України доктор технічних наук С. Чумаченко; директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я. Яцків; директор Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семененка НАН України, академік-секретар Відділення наук про Землю НАН України академік НАН України О. Пономаренко.

Другу доповідь «Правова політика як складова євроінтеграційного курсу України: виклики, реалії, перспективи» представила заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук Н. Оніщенко. Вона акцентувала на тому, що правова політика є однією зі складових державної політики України та національної безпеки, де можуть бути виокремлені найактуальніші проблематики, зокрема щодо євроінтеграційного курсу України.

В обговоренні цієї доповіді виступили заступник керівника департаменту з питань громадянства, помилування, державних нагород, керівник управління з питань помилування Офісу Президента України доктор юридичних наук Д. Журавльов і член Президії НАН України академік НАН України О. Копиленко.

Учасники засідання відзначили високу актуальність і вагомість наукових результатів, представлених у доповідях цього дня.

Далі президент НАН України академік А. Загородній поінформував про результати обговорення проекту Методики оцінювання ефективності наукової (науково-технічної) діяльності наукових установ та закладів вищої

освіти, винесеного на громадське обговорення Міністерством освіти і науки України. Установи НАН України взяли активну участь у громадському обговоренні та надіслали до міністерства численні зауваження та пропозиції до проєкту. Запропонований проєкт спрямовано на вдосконалення процедури державної атестації наукових установ і закладів вищої освіти в частині провадження ними наукової діяльності та пропонує оновлені критерії й показники такої діяльності, порівняно з тими, що використовувалися при попередній державній атестації. Водночас численні відгуки й зауваження, отримані від наукових колективів та окремих науковців, вказують на певну недосконалість проєкту, яка полягає, зокрема, у пріоритетності кількісних показників, недостатньому врахуванні особливостей наукової діяльності в різних галузях, певній невідповідності чинному законодавству у сфері науки. З огляду на зазначене та інші численні зауваження до положень проєкту Президія НАН України вважає проєкт Методики таким, що потребує додаткового доопрацювання.

В обговоренні цього питання виступили академіки НАН України С. Фірстов, О. Тимоха, В. Радченко, О. Рафальський, В. Богданов, Л. Губерський, О. Копиленко, Я. Яцків, В. Локтєв, член-кореспондент НАН України А. Негрійко, голова Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки й технологій доктор фізико-математичних наук О. Антонюк.

Насамкінець традиційно було розглянуто декілька кадрових і поточних питань (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 16.05*).

\* \* \*

***Привітання Президента Національної академії наук України академіка А. Загороднього з Днем науки в Україні***

«Вельмишановні колеги, дорогі друзі!

Для мене висока честь і велика приємність щиро привітати українську наукову громаду з Днем науки в Україні від імені Національної академії наук України і висловити вам свої найкращі побажання з цієї нагоди.

Цілком очевидно, що подальший економічний і соціально-культурний розвиток нашої держави може бути досягнутий лише на основі науково-технічного поступу. Розвиток науки й технологій є вкрай необхідним як для досягнення нашої Перемоги над агресором, так і для розвитку нашої економіки та відбудови країни в повоєнний час.

Будні науковців – це складна, відповідальна та кропітка праця, яка може залишатися непомітною для інших. Але саме ваші дослідження й розробки зміцнюють технологічну перевагу на полі бою, допомагають зберігати життя наших захисників. Своїми досягненнями ви робите вагомий внесок у наближення України до Перемоги.

Я хочу висловити щиру вдячність нашим науковцям і всім працівникам академії за їхню мужність і самовіддану працю. Я дякую всім нашим захисникам і захисницям. Дякую нашим науковцям, які сьогодні служать у

лавах Збройних сил України. Дякую усім нашим науковим колективам, які роблять велику справу, надаючи воєнно-технічну, матеріальну і фінансову допомогу ЗСУ. Глибока вдячність і шана всім, хто виборює нашу Перемогу!

Від усієї душі бажаю всім, хто пов'язав своє життя з наукою, міцного здоров'я, невичерпних сил і незгасного оптимізму, великих успіхів у всіх добрих справах і починаннях та якнайшвидшої Перемоги нам усім!»  
*(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 18.05).*

\* \* \*

***Національна академія наук України оголошує конкурс на здобуття Золотої медалі ім. В. І. Вернадського Національної академії наук України.***

З метою відзначення вчених за видатні досягнення в галузі природничих, технічних і соціогуманітарних наук, на честь першого президента Української академії наук, видатного вченого, академіка В. Вернадського, а також з нагоди 85-річчя її створення Національною академією наук України було засновано Золоту медаль ім. В. І. Вернадського.

Щорічно до дня народження академіка В. Вернадського (12 березня) присуджуються дві золоті медалі – одна вітчизняному й одна зарубіжному вченому.

1. Медаль присуджується лише окремим особам персонально як за окремі наукові досягнення, так і за сукупність наукових праць. Одна і та ж особа не може бути нагороджена медаллю більше одного разу.

2. Медаль не присуджується посмертно, крім випадку, коли лауреат помер після прийняття рішення про його нагородження.

3. У конкурсі на здобуття Золотої медалі ім. В. І. Вернадського можуть брати участь:

а) дійсні члени й члени-кореспонденти НАН України незалежно від місця їх постійної роботи;

б) зарубіжні вчені;

в) окремі особи, які працюють у наукових установах, закладах вищої освіти, на підприємствах і в організаціях, розташованих на території України.

4. Право висунення робіт на здобуття Золотої медалі ім. В. І. Вернадського надається:

а) дійсним членам, членам-кореспондентам та іноземним членам НАН України;

б) науковим установам, закладам вищої освіти й науковим радам НАН України;

в) науковим і науково-технічним товариствам, іншим громадським об'єднанням учених;

г) науково-технічним (технічним) радам міністерств, відомств, науково-виробничих об'єднань, конструкторських бюро, промислових підприємств.

5. Право представлення кандидатур на здобуття медалі надається відділенням НАН України.

6. Організації або окремі особи, що висунули кандидата для присудження медалі, до 12 листопада 2024 р. подають до відповідного відділення НАН України свої пропозиції разом з мотивуванням, у тому числі розгорнуту інформацію про номінанта та його наукові досягнення й здобутки (до 3 с.). Мотивоване подання повинне містити:

6.1. Наукову характеристику робіт з висвітленням їхнього значення для розвитку науки та найважливіших сфер діяльності держави (надання опублікованих праць, матеріалів відкриттів і винаходів не обов'язкове).

6.2. Відомості про автора (прізвище, ім'я, по батькові, повна дата народження, перелік основних наукових праць, відкриттів, винаходів, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада, домашня адреса), а також кольорове персональне фото 9x12 в електронному та паперовому вигляді.

7. Усі матеріали подаються у двох примірниках за адресою: 01601, Київ, вул. Володимирська, 54, Президія Національної академії наук України (телефони для довідок: (044) 239-64-24; (044) 239-64-63) (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 17.05*).

\* \* \*

### ***Урочисте вручення дипломів новообраним членам Національної академії наук України***

Урочисте вручення дипломів дійсним членам (академікам) і членам-кореспондентам Національної академії наук України, обраним Загальними зборами НАН України 25 квітня 2024 р., відбулося 16 травня поточного року.

Вручав дипломи, а членам-кореспондентам академії, які вперше вступають до її лав, також академічні значки з барельєфом академіка В. Вернадського президент Національної академії наук України академік А. Загородній.

Він привітав новообраних академіків і членів-кореспондентів НАН України із цією визначною подією, побажав їм нових досягнень, звершень та висловив упевненість, що вони своєю самовідданою творчою працею зроблять гідний внесок у науковий прогрес, активно сприятимуть дальшому розвитку усіх сфер суспільного життя, зміцненню нашої держави.

Загалом на виборах членів НАН України було обрано 28 дійсних членів (академіків) НАН України і 74 члена-кореспондента НАН України. Усі вони – провідні фахівці у своїй галузі, представляють різні регіони України, як академічні, так і позаакадемічні установи.

Серед новообраних членів НАН України 77 % – співробітники наукових установ академії, 19 % – представники вищої школи, 4 % – учені, які працюють в інших установах та організаціях України. Шістьдесят три відсотки від загальної кількості всіх новообраних членів НАН України працюють у Києві, у регіональних наукових центрах – 37 %. Завдяки запровадженню для окремих вакансій граничного віку кандидатів істотно



знизився середній вік членів академії. Нині середній вік академіків становить 73 роки («омолодження» становить чотири роки), членів-кореспондентів – 65 років («омолодження» на сім років). З кожним разом зростає кількість жінок, які обираються академіками та членами-кореспондентами НАН України. На цих виборах їх обрано 14 осіб: одна – академік, 14 – членів-кореспондентів (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 17.05*).

## Сучасні дослідження та розробки академічної науки

*Інститут соціології НАН України продовжує публікацію науково-популярної серії матеріалів серйозних досліджень для більш широких верств вітчизняної спільноти, тобто зберігаючи всю глибину й науковість змісту, викладати його мовою, більш доступною для тих, хто цікавиться подібними дослідженнями, але не має відповідної фахової підготовки, у тому числі досвіду повного розуміння категоріального апарату.*

Черговим матеріалом у цій серії стала стаття наукових співробітників Інституту соціології НАН України доктора соціологічних наук О. Клименко та доктора соціологічних наук Г. Чепурко «Проблеми соціальної адаптації ветеранів в Україні». Автори констатують, що серед основних проблем, з якими стикаються ветерани війни та їхні сім'ї в контексті соціальної адаптації, можна виділити такі: медико-реабілітаційна допомога, проблеми соціальної взаємодії з родиною, невизначеність майбутніх перспектив, відсутність належної підтримки від держави тощо. Такий широкий спектр проблем потребує від держави та громадянського суспільства застосування системного підходу і виважених стратегій.

Актуальні соціальні проблеми й потреби, з якими стикаються учасники бойових дій, ветерани та члени їхніх родин в Україні, демонструють результати дослідження, проведеного з 15 по 25 січня 2024 р. Українським ветеранським фондом «Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів».

Для розв'язання всіх вищеперелічених проблем і подолання бар'єрів на державному рівні, на думку авторів статті, важливо створити ефективні комунікаційні канали для поширення інформації про передбачені законодавством пільги й послуги, які будуть максимально доступні для ветеранів та членів їхніх родин. Також важливо забезпечити вільний доступ до медичного, психологічного і юридичного консультування та допомоги фахівців інших дотичних галузей для оптимізації зусиль щодо забезпечення учасникам бойових дій та членам їхніх родин гідного життя й соціальної підтримки. Ці заходи допоможуть полегшити адаптацію, а також покращити соціальну інтеграцію.

*Проблеми, пов'язані з медико-реабілітаційними потребами учасників бойових дій.* Багато ветеранів повертаються до цивільного життя, вони

обтяжені фізичними травмами, такими як ампутації, черепно-мозкові травми, втрата слуху або зору тощо. Вони можуть відчувати ментальні проблеми, пов'язані з переживанням посттравматичних стресових розладів, депресією, тривогою. Стрес, що викликає соціальне травмування, є найпоширенішим симптомом перебування людини в екстремальній ситуації. Важливим механізмом боротьби з ним є особистісні ресурси – ряд характеристик особистості, набутих у процесі соціалізації, що визначають ступінь адаптованості людини в конкретних соціальних умовах. Не в кожного військового вистачає особистісних ресурсів для безболісного виходу з війни. До того ж члени родин учасників бойових дій, пропускаючи через себе досвід своїх близьких, можуть пережити вторинний травматичний стрес.

Ці фізичні та психологічні травми стають перешкодою для подальшого працевлаштування, ускладнюючи отримання високооплачуваної роботи, та призводять до необхідності жити на пенсію.

За результатами дослідження фонду 52,4 % опитаних висловили істотне занепокоєння щодо стану свого здоров'я, включаючи психологічний аспект. У дослідженні також ідеться, що наразі ветерани найбільше незадоволені медичним обслуговуванням (48,9 %); 20,4 % опитаних виявили невдоволення щодо психологічної реабілітації. Найбільш затребувані серед ветеранів послуги включають медико-реабілітаційні процедури, такі як санаторно-курортне лікування (69,1 %), стоматологічна допомога (49,3 %), зубопротезування (39,5 %), заходи, спрямовані на покращення фізичного здоров'я (39,4 %), а також психологічну допомогу (26,9 %). Окремої уваги заслуговує потреба в якісній реабілітації та лікуванні ПТСР (22,4 %).

Саме санаторно-курортне лікування – як послуга – має чітко виражену реабілітаційну спрямованість. Реабілітація при цьому розглядається як комплекс взаємозалежних медичних, соціальних, психологічних та інших заходів, що мають за мету відновлення соціальної (трудової, професійної, сімейно-побутової) дієздатності людини шляхом максимально можливого відновлення функцій її організму, порушених хворобою. На момент опитування лише 13,8 % засвідчили, що отримують медико-реабілітаційні послуги.

Окремо треба сказати про потреби жінок – учасниць бойових дій. Поранення та контузії, великі фізичні навантаження, перебування в несприятливих умовах (переохолодження, сирість тощо) завдають великої шкоди здоров'ю жінок, у тому числі репродуктивному здоров'ю. Водночас у госпіталях, державних медичних закладах цьому не приділяється належна увага. На думку ветеранок, у тилу досить поширений стереотип, що служба жінок на фронті відбувається в прийнятних (більш-менш комфортних) умовах. Через це питання надання реабілітаційних послуг жінкам не актуалізовано належним чином.

*Проблеми соціальної взаємодії з родиною та близькими людьми виникають через труднощі в адаптації до цивільного життя. Це особливо важко для їхніх родин, які не завжди можуть адекватно реагувати на зміни, що відбуваються з людьми, які були активними учасниками бойових дій.*

Статистика показує, що третина шлюбів військовослужбовців розпадається після демобілізації. Велика частка тих, хто повертається додому з театру бойових дій, мають не лише фізичні, а й глибокі емоційні травми, які їхні родини не завжди можуть зрозуміти чи прийняти. Саме тому за статистикою у ветеранів найнижчий відсоток шлюбів і найвищий відсоток розлучень. На сьогоднішній день кожен п'ятий з них живе один, а кожен третій – розірвав шлюб.

Уряд забезпечує безкоштовне лікування й реабілітацію військових, однак членам їхніх сімей, які хочуть бути поряд з близькими, доводиться власним коштом знімати готель чи винаймати квартиру в разі, якщо вони хочуть підтримати близьку людину та пройти разом з нею складні етапи реабілітації. Фінансово на такі витрати спроможні не всі родини. Тому непродуманість державної політики щодо організації та фінансування проживання ветеранів разом із сім'ями під час важливих заходів посттравматичної реабілітації лише погіршує й без того складні сімейні стосунки. За даними опитування, 70 % респондентів звернули увагу на необхідність санаторно-курортного забезпечення ветеранів разом з дітьми та рідними, 32,9 % хотіли б мати спільну програму психологічної підтримки, яку на початок 2024 р. отримувало лише 4,3 %.

Відсутність належної підтримки від держави стає найбільш важливим чинником, який формує негативне сприйняття ветеранами реальності цивільного життя. Так в іншому дослідженні, проведеному Українським ветеранським фондом, «Потреби ветеранів 2023 січень – квітень 2023 р.» на питання про виконання державою своїх зобов'язань перед ветеранами 45,4 % опитаних вказали, що «скоріше не виконує». Натомість 22,1 % респондентів вважають навпаки – «скоріше виконує». Думка про те, що держава «зовсім не виконує» своїх зобов'язань перед ветеранами, спостерігається у 8,3 % респондентів, а про те, що «цілком виконує» – у 1,5 % респондентів. Ще 23 % опитаних було важко відповісти на це питання.

Найбільш очікуваною підтримкою від держави для ветеранів та їхніх сімей є фінансова підтримка – 56,2 %; зміцнення здоров'я – 52,4 %. Менш пріоритетною, але не менш важливою допомогою є придбання житла – 29,2 %; підприємницькі інвестиції – 27,2 %; покращення житлових умов – 26,7 %; освіта – 26,1 %; працевлаштування – 24,1 %; психологічна підтримка – 22,6 %.

Важливо враховувати, що ці люди ризикували своїм здоров'ям і життям, захищаючи незалежність країни, тому мають право на гідне цивільне життя, навіть якщо вони більше не можуть працювати. Фінансова допомога від держави є необхідною для того, щоб забезпечити ветеранів та членів їхніх сім'ї засобами для існування. Це питання не тільки морально-етичне, а й прагматичне, оскільки забезпечення високого рівня якості життя ветеранам може сприяти їхній адаптації та інтеграції в суспільство. Тому держава має взяти на себе відповідальність за забезпечення соціальної підтримки та фінансової допомоги демобілізованих захисників / захисниць України.

Невизначеність майбутніх перспектив після війни є досить поширеною проблемою ветеранів на шляху повернення до цивільного життя. У зв'язку із чим доцільним було б створення дієвої системи переходу військовослужбовців від військової служби до цивільного життя, соціальної адаптації до нового життя після війни. Військові мають бути поінформовані про майбутні можливості та готові до соціальних викликів і реалій цивільної буденності.

Основними перешкодами на шляху до отримання належної підтримки від держави для ветеранів російсько-української війни, на думку учасників опитування, є складна бюрократична система отримання пільг (79%), труднощі в оформленні соціальних виплат і статусів (39,5%), відсутність інформації про передбачені законодавством пільги та послуги (28,8%). На жаль, 59,5% респондентів звертають увагу на приховування та недоступність інформації про наявні права, пільги й послуги для ветеранів війни, що може свідчити про навмисне ігнорування з боку чиновників і державних службовців потреб у соціальному захисті такої категорії, як учасники бойових дій.

Для розв'язання всіх перелічених вище проблем і подолання бар'єрів на державному рівні важливо створити ефективні комунікаційні канали для поширення інформації про передбачені законодавством пільги та послуги, які будуть максимально доступні для ветеранів і членів їхніх родин. Також важливо забезпечити вільний доступ до медичного, психологічного та юридичного консультування та допомоги фахівців інших дотичних галузей для оптимізації зусиль щодо забезпечення учасникам бойових дій і членам їхніх родин гідного життя та соціальної підтримки. Ці заходи допоможуть полегшити адаптацію, а також покращити соціальну інтеграцію (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 20.05*).

\* \* \*

***В Інституті біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України 31 травня 2024 р. відбудеться чергове засідання міждисциплінарного загальноакадемічного семінару в галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології».***

Доповідь «Ключова роль аміноацил-tРНК синтетаз у біології та медицині» виголосить директор Інституту молекулярної біології і генетики НАН України академік М. Тукало.

Початок заходу – о 10:30 (орієнтовна тривалість – 2 год).

Адреса: Київ, вул. Леонтовича, 9, актовий зал Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України.

Посилання для дистанційного долучення до семінару:  
<https://meet.google.com/ete-wanq-rza>

У разі повітряної тривоги працює укриття в будівлі Президії НАН України (вул. Володимирська, 54).

Тема доповіді. Аміноацил-тРНК синтетази (АРСази) – це група ферментів, присутніх у всіх живих організмах, походження яких тісно пов'язане з виникненням життя на Землі. Вони забезпечують точність трансляції генетичної інформації під час біосинтезу білка, приєднуючи амінокислоти до своїх споріднених тРНК. Однак різниці в спорідненості недостатньо для того, щоб АРСази чітко розрізняли амінокислоти з подібною структурою. Щоб подолати цю проблему, ряд АРСаз у процесі еволюції набула здатності гідролізувати неправильно аміноацильовану тРНК у спеціальному редагованому домені.

В Інституті молекулярної біології і генетики НАН України вивчали молекулярні механізми редагування синтетазами двох різних класів: лейцил-тРНК синтетазою *Thermus thermophilus* (LeuRSTT), що належить до I структурного класу АРСаз, і проліл-тРНК синтетазою *Enterococcus faecalis* (ProRSEF) з II класу. Щоб зрозуміти механізми реакції редагування для ферментів з абсолютно різною архітектурою доменів редагування, науковці інституту використали ряд підходів, зокрема рентгеноструктурний аналіз вивчення комплексів ферментів із субстратами, молекулярне моделювання, молекулярну динаміку, квантово-механічні (QM) розрахунки, сайт-спрямований мутагенез ферменту та модифікації тРНК. Це надзвичайно цікавий приклад співпраці фізиків, хіміків і біологів. Інтенсивний мутагенез сайтів редагування LeuRSTT і ProRSEF дав змогу ідентифікувати амінокислотні залишки в активному центрі, важливі для гідролізу. З іншого боку, модифікація tRNA<sup>Pro</sup> на 2'-ОН A76 і tRNA<sup>Leu</sup> на 3'-ОН A76 шляхом заміни кожної з них на протон виявила істотну функцію для цих груп у каталізі. На основі отриманих експериментальних результатів і власних розрахунків QM автори дослідження пропонують новий субстрат-залежний механізм посттранскрипційного редагування LeuRSTT і ProRSEF.

Ключова роль аміноацил-тРНК синтетаз у біосинтезі білка робить це сімейство перспективною мішенню для пошуку нових антибіотиків. АРСази прокариотів і еукаріотів дещо різняться структурно, і цього може вистачити для конструювання інгібіторів з більшою селективністю до патогенних ферментів. Сьогодні супербактерії, тобто бактерії, стійкі до антибіотиків, кидають людству справжній виклик. Якщо не вжити термінових заходів, до 2050 р. від хвороб, спричинених стійкими до антибіотиків бактеріями, на нашій планеті щороку помиратиме 10 млн осіб, а економічний збиток становитиме 100 трлн дол. на рік. Тому підвищення ефективності розроблення нових антибіотиків є ключовим у розв'язанні цієї проблеми. Приклад роботи науковців Інституту молекулярної біології і генетики НАН України з ідентифікації та валідації нових мішеней – результати співпраці з компанією «Anacor Pharmaceuticals» (США), у підсумку якої розкрито новий механізм дії антибіотика: коригувальний домен синтетази як перспективна мішень для інгібіторів АРСаз. Нову мішень – лейцил-тРНК-синтетазу – було використано в подальших дослідженнях, пов'язаних з пошуком протитуберкульозних антибіотиків. Автори дослідження використовують відмінності між людською та мікобактеріальною лейцил-

тРНК-синтетазою (LeuRSMT) і метіоніл-тРНК синтетазою (MetRSMT) для розроблення інгібіторів як потенційних ліків проти *Mycobacterium tuberculosis*.

Стратегія пошуку антибактеріальних сполук базується на поєднанні рентгеноструктурного аналізу цільового білка, комп'ютерного моделювання взаємодії низькомолекулярних лігандів із цільовим білком і синтетичних процедур комбінаторної хімії. На першому етапі, щоб виявити інгібітори LeuRSMT, здійснюють молекулярний докінг бібліотеки сполук, яка містить близько 100 тис. органічних сполук, до активного центру ферменту. Одна зі сполук, що пройшла всі етапи досліджень, виявилася активною щодо резистентних до ізоніазиду, рифампіцину й офлоксацину штамів *M. tuberculosis*. Було виявлено, що це похідне продемонструвало хороші властивості ADME in vitro й може бути цінним кандидатом для подальших доклінічних досліджень. Метою наступного кроку науковців Інституту молекулярної біології і генетики НАН України є розроблення сполук, які одночасно пригнічують мікобактеріальні LeuRSMT і MetRSMT, що дає змогу значно знизити або запобігти виникненню резистентності *M. tuberculosis*. Кілька сполук виявлено як подвійні інгібітори – це продемонстрували біохімічні аналізи значень IC<sub>50</sub> in vitro для LeuRSMT і MetRSMT, і їхня активність проти клітин *M. tuberculosis* H37Rv.

Крім своєї центральної ролі в процесі трансляції, APCази мають ще й інші функції, а також стають ключовими гравцями в дедалі більшій кількості клітинних процесів, що має далекосяжні наслідки для здоров'я людини. Лейцил-тРНК синтетаза людини (LARS1) діє як сенсор лейцину для комплексу 1 механістичної мішені рапаміцину (mTORC1) у ссавців, а також може функціонувати як білок, що активує ГТФазу (GAP) для субодиниці RagD гетеромерного активатора mTORC1. Порушення регуляції сигналізації mTORC1 призводить до багатьох захворювань людини, зокрема раку, ожиріння, епілепсії та діабету, тому компоненти шляху mTORC1 є потенційними мішенями для фармакологічних досліджень.

В Інституті молекулярної біології і генетики НАН України досліджують структурні вимоги для запобігання взаємодії та передачі сигналу від LARS1 до mTORC1. Академік М. Тукало представить у своїй доповіді результати попередніх досліджень, які свідчать про пряму взаємодію між LARS1 і RagD. Нарешті науковці інституту в співпраці з колегами з інших установ визначили ряд хімічних сполук, що мають запобігати білок-білковій взаємодії LARS1/RagD і стати новими потенційними інгібіторами сигнального каскаду mTOR.

Довідково. Міждисциплінарний загальноакадемічний семінар у галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології» започатковано на базі Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України відповідно до Постанови Президії НАН України № 134 від 22 березня 2023 р.

Мета семінару – періодичне заслуховування й обговорення наукових доповідей, присвячених застосуванню сучасних експериментальних і

теоретичних методів хімії, фізики й математики для розв'язання нагальних проблем сучасної біології, зокрема в галузі біохімії, біофізики, молекулярної та клітинної біології, біоенергетики, геноміки, медичної біології, фармакології, нанобіотехнології, системної й синтетичної біології.

Семинар унеобхіднений прогресом таких «перехресних» наук і наукових напрямів, як біофізична хімія, фізична біохімія, хімічна біофізика, біохімічна фізика, фізико-хімічна біологія, фізика живого, математична біофізика, теоретична біологія, біоінформатика, штучний інтелект у біології та медицині тощо.

Засідання семінару щомісяця відбуваються в актовій залі Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України (Київ, вул. Леонтовича, 9). Долучитися до семінару можна також в онлайн-режимі. «Двері» семінару відкриті не лише для науковців Національної академії наук України та працівників і студентів українських закладів вищої освіти, а й для всіх охочих.

На засіданнях семінару з міждисциплінарними науковими доповідями вже виступили:

– заступник директора з наукової роботи Інституту проблем математичних машин і систем НАН України член-кореспондент НАН України І. Бровченко;

– директор Навчально-наукового інституту високих технологій Київського національного університету ім. Т. Шевченка доктор хімічних наук, професор І. Комаров;

– професор кафедри загальної та медичної генетики Навчально-наукового центру «Інститут біології і медицини» Київського національного університету ім. Т. Шевченка доктор біологічних наук А. Сиволоб;

– завідувач відділу медичної хімії Інституту органічної хімії НАН України, професор кафедри супрамолекулярної хімії Інституту високих технологій Київського національного університету ім. Т. Шевченка, науковий консультант компанії ТОВ «НПВ «Снамін» доктор хімічних наук Д. Волочнюк;

– завідувач лабораторії медико-біологічних досліджень відділу хімії макроциклічних сполук Інституту органічної хімії НАН України кандидат хімічних наук Р. Родік;

– професор кафедри загальної фізики та моделювання фізичних процесів фізико-математичного факультету Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського» доктор фізико-математичних наук О. Горобець;

– завідувач кафедри біофізики та медичної інформатики Навчально-наукового центру «Інститут біології та медицини» Київського національного університету ім. Т. Шевченка доктор біологічних наук, професор О. Жолос;

– директор Інституту проблем штучного інтелекту МОН України і НАН України член-кореспондент НАН України А. Шевченко;

– головний науковий співробітник лабораторії біофізики макромолекул відділу теорії нелінійних процесів у конденсованих

середовищах Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України доктор фізико-математичних наук, професор С. Волков;

– завідувач відділу білкової інженерії та біоінформатики Інституту молекулярної біології та генетики НАН України член-кореспондент НАН України О. Корнелюк;

– завідувач кафедри фізичної хімії хімічного факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка член-кореспондент НАН України І. Фрицький.

Наступне засідання семінару заплановано на червень 2024 р. (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 20.05*).

\* \* \*

***Член-кореспондент НАН України Л. Якубова – про систему-інкубатор для вирощування диктаторів***

Коментар вченої в документальному фільмі «Гітлер vs Путін: таємниці диктаторів».

Як відбувалося становлення А. Гітлера як політика? Чому він мав сильний вплив серед широкого населення? Як Путін обійняв посаду президента? Як він маніпулює населенням Росії? Про все це та багато іншого розповіла в документальному фільмі «Гітлер vs Путін: таємниці диктаторів» вчена-історик, завідувач відділу Інституту історії України НАН України член-кореспондент НАН України Л. Якубова.

Аналізуючи інструменти впливу А. Гітлера, які міг перейняти Путін, учена зазначила: «Обмінявши ель на трибуну, усе своє життя він дуже вигадливо підлаштовувався під публіку, маніпулюючи на страхах, стигмах, стереотипах, уявленнях та банальностях тогочасних німців. Він писав лише те, що давало йому широку народну підтримку й нічого іншого».

Підсумовуючи компаративний аналіз двох політичних лідерів, Л. Якубова зауважує: «Довготривала система з механізмами опору й покарання може стати інкубатором для вирощування диктатора з будь-кого, хто виявляє лояльність і страх перед цією системою. Тому майбутнє потребує рушіїв для протистояння таким системам через пряму демократію, верховенство права та захист прав людини» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 15.05*).

\* \* \*

***Як війна руйнує українські ґрунти та чому на місцях вибухів не можна вирощувати сільськогосподарські рослини, розповіла науковиця Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України, доктор біологічних наук Л. Білявська.***

За приблизними оцінками науковців, унаслідок воєнних дій постраждали близько третини площ вирощування зернових. Під час вибухів і роботи військової техніки в ґрунти потрапляє велика кількість токсичних



речовин, зокрема вибухові речовини та важкі метали. Відбувається хімічне пошкодження ґрунту.

Навколо вогневих точок не росте трава, а в ґрунті з-під згорілої військової техніки насіння пшениці взагалі не проростає, зазначають в Інституті мікробіології і вірусології.

Під час війни ґрунти зазнають також механічного та фізичного пошкодження, наприклад ущільнення внаслідок роботи важкої техніки або зрушення через вибухи. «Фізичні й механічні пошкодження можна побачити неозброєним оком. Щоб визначити хімічний вплив, необхідно робити аналіз, бо впливає і тепловий удар, і вибух, і розрив ґрунту. При цьому руйнується також біологічна складова ґрунту – практично “вигорає” і мікробіота, і гумус, інші речовини, які відповідають за біологічну активність ґрунту», – пояснює Л. Білявська.

Науковиця додає, що навіть ті території, над якими літали ракети, також зазнали шкоди. Залишки ракетного палива осідають на поля й потрапляють у ґрунт та рослини. «Був випадок, коли господарство з Харківської області, яке вирощувало органічну продукцію й продавало її до Європи, виявило у своєму зерні токсичні речовини, хоча безпосередньо в них бойових дій не було. Але над ними літали ракети – у зерні було виявлено токсичні речовини та важкі метали з ракетного палива», – інформує мікробіолог.

У зразках ґрунту – перевищення важких металів у 10–20 разів

З 2022 р. співробітники інституту почали відбирати проби ґрунту з місць безпосереднього ведення бойових дій. Серед місць відбору – вирви від влучання ракет, бомб, мін, вогневі точки, горіння бойової техніки. «Другий рік у нас триває дослідження зразків ґрунту з Київської, Сумської, Донецької, Чернігівської, Харківської, Херсонської областей. Наприклад, з Бахмуту раніше військові відбирали для нас ґрунти і ми їх аналізували. Визначали ураження важкими металами, вибухонебезпечними речовинами, тестували наші біотехнології для відновлення тих ґрунтів», – зазначає Л. Білявська.

Науковці інституту виявили в деяких пробах ґрунту вибухонебезпечні речовини, в інших випадках – перевищення вмісту важких металів у великих кількостях – у 10–20 разів: ртуть, миш'як, свинець, залізо, мідь, хром. «Якщо ці речовини не перевести в недоступну форму або не вилучити з ґрунту, вони там і залишаються тривалий час. Можуть промитися водою на певну глибину», – зазначає вона.

Рослини можуть абсорбувати важкі метали. Так шкідливі речовини потраплятимуть у людський організм з рослинною їжею чи м'ясом, якщо тварина їла рослини, що накопичили метали з ґрунту. «Якщо токсичні речовини накопичуються в людському організмі, це призводить до різних захворювань аж тяжких форм, раку. Це як бомба уповільненої дії, коли візуально шкоди не видно, а потім відобразиться на поколіннях людей», – застерігає мікробіолог.

Чому на місцях вибухів не можна вирощувати сільськогосподарські рослини? Речовини, які потрапляють у ґрунт під час вибухів, без

спеціального оброблення ділянки залишаються у вирві. Там, де горів танк чи де стріляла артилерія, територія вигорає, залишається пляма, на якій лише із часом відновлюється рослинність, зазначає науковець. «Заорювання не дасть ефекту, тому що сама земля не жива в цьому місці. Випалена земля – і біологічна складова ґрунту, і гумус вигорів, і бактерії, які там мають бути й робити землю живою, практично знищені. Має пройти час, щоб воно все відновилося».

За її словами, існують кілька варіантів, як очистити ґрунт. «Можна одразу обробляти бактеріями, які розкладають і нейтралізують токсичні речовини, якщо є можливість – обробляти саму вирву. Якщо можливості немає, тоді заорювати й тоді обробляти всю ділянку мікроорганізмами, які розкладають токсичні речовини, висівати рослини-фіторемедіанти, для того щоб витягти ці токсичні речовини, прибрати їх з поля», – пояснює Л. Білявська.

Водночас на деяких пошкоджених ділянках не ростуть ні рослини-фіторемедіанти, ні бур'яни. «Там, де розливалися нафтопродукти, уже два роки не росте нічого. Без відновлення, застосування мікробних технологій такий ґрунт неможливо буде відновити», – зауважує фахівець.

Якщо фермери засівають пошкожені ділянки одразу, необхідно обробляти насіння відповідними речовинами, щоб рослина росла, а потім тестувати, які токсичні речовини та важкі метали будуть у продукції.

Як можна відновити ґрунти після пошкоджень внаслідок воєнних дій? За словами Л. Білявської, дослідження ґрунтів тривають, тому що реалізується проєкт Нацакадемії наук «Прискорене відновлення ґрунтів, постраждалих внаслідок воєнних дій» з використанням мікробних біологічних і фіторемедіації. «Наразі лише мікроорганізми здатні акумулювати, розкласти чи перевести у якусь недоступну форму ці токсичні речовини. По-іншому їх позбутися неможливо. І для того щоб відновити ґрунти, якраз і необхідно відновити біологічну активність ґрунту саме мікробної складової», – пояснює науковець.

В інших країнах пошкожені війною ґрунти консервувалися на десятки років. «У Франції, В'єтнамі консервували й засаджували рослинами, деревами. Але там йшлося в основному про несільськогосподарські ґрунти. У нас немає стільки часу, щоб консервувати ґрунти. Там використовували хімічні абсорбенти, але ми не можемо їх використовувати, бо це також впливатиме на навколишнє середовище», – звертає увагу Л. Білявська.

Сучасні біотехнології дають змогу використовувати ділянку через короткий період часу, бо пришвидшують розкладання токсичних речовин і переведення їх у недоступну форму. «Через півроку-рік рослини починають рости, краще розвиватися на тих ділянках, де застосувалися мікробні біотехнології. За рахунок цього можливо використовувати із часом ці землі. Навіть вдасться й почистити від токсичних речовин, агрохімікатів, пестицидів, які вже були в ґрунті раніше», – пояснює спеціаліст.

Виробництво таких препаратів є частково в інституті, але звертаються переважно ті агровиробники, які й раніше використовували біотехнології.

«Масово немає такого застосування. Якщо загорнули, рослини ростуть, то далі особливо ніхто цим не переймається. Звертаються до нас, коли з'являється якась проблема», – констатує вона.

Комплекс відновлення ґрунту від токсичного забруднення коштує приблизно 100–150 дол./га.

Крім біопрепаратів для відновлення ґрунту, в інституті розробляють технологію очищення ґрунтів за допомогою рослин, які «витягують» токсичні речовини, зокрема за допомогою коріандру й конюшини (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 13.05*).

\* \* \*

*На медійній платформі «Дзеркало тижня» вийшло інтерв'ю з директором Київського академічного університету академіком О. Кордюком і завідувачем навчальної частини цього ж університету О. Марункевич про здобутки першого українського академічного університету за вісім років роботи, про нові освітні програми, які запускають саме у 2024 р., та про вимоги до здобувачів вищої освіти під час і після війни.*

Учені розповіли про те, як можна розвивати сучасний науково-технічний потенціал держави вже зараз, як у Київському академічному університеті (далі – КАУ) навчання реалізується через дослідження, чому міжнародне співробітництво в науці й освіті настільки важливе.

О. Кордюк наголосив: «Унікальність КАУ в тому, що ми намагаємося реалізувати якнайтісніше поєднання науки й освіти, практикуємо дослідницьке навчання. Ми – єдиний університет при НАН України й можемо запропонувати широкий вибір із інститутів академії. Хоча наразі маємо кафедри при сімох інститутах, місця для досліджень можемо запропонувати в усіх інститутах академії. І, власне, у цьому наша сила. Попри те що академія нині переживає не найкращі часи, багато наукових груп працюють на високому міжнародному рівні. І якщо наука в Україні ще залишається, то вона переважно зосереджена в академічних інститутах».

Академічний університет має на меті тісне поєднання науки, освіти та інновацій. Це реалізація в Україні ідеї дослідного університету, яка успішно працює в таких загальновідомих міжнародних освітніх центрах, як Каліфорнійський технологічний інститут (Caltech), Массачусетський технологічний інститут (MIT).

«Ми називаємо це пілотним проектом, тому що знаємо, як це зробити, маємо певний досвід, ресурси й нові ідеї, на прикладі невеликого закладу можемо випробувати ці ідеї, показати, як це робити на практиці, а не в теорії.

У КАУ навчання реалізується через дослідження. Найперше ми залучаємо студентів (яких одразу розглядаємо як наших колег – молодих науковців) до “живих” наукових досліджень світового рівня через створення тандемів з провідними науковцями НАН України та використання потенціалу найкращих академічних лабораторій, а також максимально заохочуємо до

інноваційної діяльності. Прагнемо, щоб групи, до яких входить молодь, займалися справді цікавою живою наукою. Коли молоді цікаво, коли вона мотивована, тоді й навчається значно краще. З іншого боку, наші викладачі – усі реальні науковці, які відволікаються від своїх досліджень для занять зі студентами, але також мають від цього безпосередню користь, бо під час спілкування зі студентами, коли обговорюють найсвіжіші результати реальних досліджень, народжується багато нових ідей.

Наявність активного міжнародного співробітництва є маркером живої науки, тому що нині науку неможливо розвивати в одному місці без обмінів, участі в конференціях, співпраці в дослідженнях. Наука розвивається на міжнародному рівні. Тому ми максимально інтегруємося в міжнародний науково-дослідницький простір.

По-друге, ми стали дуже студентоцентричними. Студенти – основні в усіх наших процесах. Намагаюся з командою зробити КАУ таким місцем, де б сам, якби знову повернувся в студентські роки, хотів би навчатися. І це нам, мабуть, вдається.

Отже, унікальність КАУ в тому, що ми намагаємося реалізувати якнайтісніше поєднання науки й освіти, практикуємо дослідницьке навчання».

У КАУ на базі Лабораторії відкритих інновацій створено та активно працює Інноваційний центр. «Центр створено завдяки енергії О. Антонюк для залучення студентів, аспірантів і наукових співробітників базових наукових установ НАН України, провідних університетів до інноваційної діяльності, трансферу технологій, впровадження науково-технічних розробок у наукоємне виробництво. Центр працює за методами інноваційних центрів при провідних європейських університетах. Створений він був під час виконання спільного проєкту КАУ, Технічного університету ім. Гумбольдта і Науково-технологічного парку “Берлін-Адлерсгоф”, який підтримало Міністерство освіти і науки Німеччини. Завданням проєкту був обмін досвідом і дослідження умов та засад, на яких українська команда створює аналогічний науковий парк “Academ.City” на базі наших академічних інститутів, розташованих у мікрорайоні Академмістечко в Києві. Нині завдяки центру КАУ реалізує ряд цікавих міжнародних інноваційних проєктів, у яких беруть участь і викладачі, і студенти.

Поява освітніх міждисциплінарних програм незабаром стане трендом. У наших реаліях воєнного часу такі питання стоять гостро. Дедалі більше студентів прагнуть проявляти себе одночасно в різних сферах. Тому дуже важливим є те, що, відповідаючи на цей освітній запит, уже у 2024 р. впроваджуємо дві нові унікальні освітні програми, розроблені нами в КАУ: “Менеджмент інновацій у прикладній фізиці та матеріалознавстві” й “Менеджмент інновацій у біології”. Важливо, щоб наші студенти вміли впроваджувати свої наукові ідеї, реалізовувати, презентувати їх і виводити на ринок самостійно.

Чимало наших студентів проходили й проходять стажування закордоном. Дехто з них продовжує навчання в провідних університетах.

Серед найактивніших держав-партнерок КАУ – Німеччина, Франція, Болгарія, Чехія, Японія, у напрямі біології особливо вирізняється університет в Окінаві. Розвиваємо співпрацю і з американськими партнерами.

Невідомо, скільки ще триватиме війна. Уже сьогодні заради виживання країни потрібні люди з двома-трьома вищими технічними освітами. Це абсолютно прозорий запит. Найпопулярніші напрями, на яких варто акцентувати й на яких робить акцент КАУ, – фізика, комп'ютерне моделювання та машинне навчання.

Ми стежимо за новинами, за світовими розробками, у наших внутрішніх інтересах мати в Україні добре підготовлених освічених людей з розвиненими інженерними навичками, здатних застосовувати новітні комп'ютерні технології. Досвід доводить, наскільки швидко молодь усе опановує» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 13.05*).

### Наукові видання НАН України

*Вийшов друком черговий випуск всеукраїнської газети для науковців та освітян «Світ» [№ 17–18 (1293–1294) за травень 2024 р.]*

У номері:

с. 1 – авторська колонка журналіста Д. Шулікіна «Зупинити рашизм здатен тільки об'єднаний вільний світ»;

с. 2 – хроніки українського спротиву «Війна. Вистояти і перемогти» (1–13 квітня 2024 р.);

с. 3 – інформація Д. Шулікіна «Місія для України – “швидкі” для фронту» – про передання спецавтомобілів швидкої допомоги для різних підрозділів Сил оборони України в межах бельгійського соціального проєкту «Українська місія І. Вітенька»; розповідь Д. Шулікіна «Чи потрібна толока в космосі?» – про нещодавню дискусію «Космічне сміття: що з ним робити і чи несе воно загрозу для землян» в Українському кризовому медіа-центрі;

с. 4–5 – стаття ректора Національного технічного університету України (НТУУ) «Київський політехнічний інститут (КПІ) ім. І. Сікорського» академіка М. Згуровського «Майбутнє України у новому світовому порядку» – про форсайтне дослідження «Сценарії закінчення російсько-української війни в контексті нової безпекової архітектури світу», що його спільно виконали Світовий центр даних з геоінформатики й сталого розвитку НТУУ «КПІ ім. І. Сікорського» та провідні українські й закордонні експерти;

с. 6 – стаття журналістки Н. Кулик «Мовна політика як запорука національної безпеки» – про кардинальні зміни в мовній ідеології, у моделях мовної поведінки та мовному ландшафті України у першій чверті ХХІ ст. (за матеріалами наукової доповіді директора Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України академіка Б. Ажнюка на одному з нещодавніх засідань Президії НАН України);

с. 7 – стаття журналіста О. Листопада «Довкілля і десять років російської війни» – про стан заповідного степу й біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім. Ф. Е. Фальц-Фейна загалом, а також про пошук коштів на утримання тварин і птахів у зоопарку (за матеріалами виступу вченої секретарки біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім. Ф. Е. Фальц-Фейна кандидата сільськогосподарських наук Н. Корінець на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Природа в окупації – 10 років російської військової агресії проти довкілля»);

с. 8 – стаття «Хто заступиться за хом'яка?» – інтерв'ю О. Листопада з одним з лауреатів цьогорічної Зоозахисної премії М. Русіним (про мишівок Нормана та ще два ендемічні види, чий ареали значною мірою було затоплено після підриву росіянами греблі Каховської ГЕС, причини зменшення їх кількості способи порятунку) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 17.05).

## Міжнародне співробітництво

### *Третій шведсько-український семінар з теоретичної фізики (АНОНС)*

В Інституті теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України 28 травня 2024 р. відбудеться Третій шведсько-український семінар з теоретичної фізики в змішаному форматі (онлайн і офлайн).

Мова семінару – англійська.

Шведсько-українські семінари з теоретичної фізики було започатковано спільною ініціативою Королівського технологічного університету (Стокгольм, Швеція) та Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України (Київ, Україна) у рамках ініціативи Європейського фізичного товариства з метою посилення наукових зв'язків з українськими фізиками.

До складу організаційного комітету семінару входять: член наукової ради відділення Європейського фізичного товариства зі статистичної та нелінійної фізики професор Е. Аурель з Королівського технологічного університету, професор М. Ларссон з Університету Стокгольма та доктор фізико-математичних наук Л. Брижик (Інститут теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України).

Тематичні семінари присвячено актуальним проблемам теоретичної фізики. Тема третього семінару – квантова теорія та інформатика. З програмами й тезами попередніх двох семінарів можна ознайомитися за посиланням (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 15.05).

\* \* \*

*Науковці академії вивчають досвід повоєнної відбудови Республіки Корея.*

Аналізуючи різні сценарії повоєнної відбудови України, науковці Інституту економіки та прогнозування НАН України ґрунтовно вивчають досвід відновлення Республіки Корея після війни. Зокрема, торік у березні для працівників цієї академічної установи прочитав лекцію «Досвід розвитку Республіки Корея та його користь для України» Надзвичайний та Повноважний Посол Республіки Корея в Україні пан Хьонг Те Кім. Цього року в квітні завідувачка сектору міжнародних фінансових відносин відділу публічних фінансів Інституту доктор економічних наук, професор О. Борзенко на власні очі побачила «диво на річці Хан» (так називають південнокорейське економічне диво другої половини ХХ ст.), на запрошення Корейського фонду (The Korea Foundation, KF) відвідавши Республіку Корея разом із представниками США, Індонезії, Танзанії, Сенегалу, Йорданії, Ємену та Словаччини.

Треба зауважити, що Корейський фонд було створено в часи, що вимагали змін у зовнішній політиці на тлі демократизації та швидкого економічного зростання цієї країни. Так виникла ідея створення пов'язаної з Міністерством закордонних справ Кореї неприбуткової громадської організації, яка опікувалася б народною дипломатією, сприяла б кращому сприйняттю та розумінню Республіки Корея, налагодженню дружніх зв'язків у міжнародному співтоваристві, зокрема через наукові, освітні, культурні обміни. Цю ідею втілили 1991 р., й відтоді Корейський фонд шукає та запрошує відомих у своїй сфері людей, молодь, майбутніх лідерів з усього світу побачити, як живе та працює Республіка Корея.

Кожного запрошеного учасника програми особисто привітав Президент Корейського фонду Джіван Кім (Amb. Gheewhan Kim).

Представники Федерації корейської промисловості (The Federation of Korean Industries, FKI) наочно ознайомили гостей із макроекономічними показниками Республіки Корея за останні понад 60 років (від 1961 р.), наголосивши, що промисловий бізнес, внутрішні інвестори відновлювали країну пліч-о-пліч із державними інституціями.

Представники глобального маркетплейсу (платформи електронної комерції) – Корейської торговельно-інвестиційної агенції (Korea Trade-Investment Promotion Agency, KOTRA), відділення якої є і в Києві, – повідомили, як вони сьогодні допомагають корейському бізнесу зростати на міжнародному рівні.

Від 1961 р. країна почала активно розвивати галузі, орієнтовані на експорт. Спершу експортувала переважно товари легкої промисловості, виготовлені на невеликих фабриках, і сировину. У 1970-х роках Республіка Корея інвестувала вже у важку хімічну промисловість і заклала підвалини для експорту її продукції. Нині конкурентоспроможними на міжнародних ринках є, зокрема, суднобудування, металургія та хімічна промисловість – завдяки політиці, започаткованій пів століття тому.

Поступово Республіка Корея створила орієнтовану на експорт економічну структуру, яка під час зростання зосереджувалася на великому бізнесі, зважаючи водночас на брак капіталу і ресурсів. У промисловості

почали домінувати конгломерати, а економічна структура країни сильно узалежнилася від експорту й імпорту, і це зробило її чутливою до зовнішніх умов. Тому країна витіснила з ринку збиткові підприємства, а потім продовжила реструктуризувати промисловість.

Республіка Корея, де функціонує ринкова економіка, веде перемовини з іншими країнами щодо підписання більшої кількості угод про вільну торгівлю, дозволяючи іноземцям вільно інвестувати й одночасно заохочуючи національний бізнес вільно інвестувати за кордоном. Пропонуючи іноземним інвесторам переваги у довгостроковій перспективі, вона утверджується як головний фінансовий центр і логістична база Північно-Східної Азії.

У Національному банку Кореї гостям представили презентацію «Фінансова система Північної Кореї та сучасні економічні проблеми» з порівнянням макроекономічних показників, динаміки валютного курсу, рівня життя й освіти Північної Кореї (Корейської Народно-Демократичної Республіки) та Південної Кореї (Республіки Корея).

Наразі Республіка Корея є лідером у виробництві напівпровідників і дисплеїв. Учасники програми обміну Корейського фонду мали нагоду впевнитись у цьому, відвідавши низку організацій, зокрема Глобальний центр обміну знаннями та розвитку (Global Knowledge Exchange & Development Center) у Сеулі. Це не просто музей чи велика виставка всіх технологічних надбань Республіки Корея від початку відродження й до сьогодні. Експозиція Центру переконує, що наполегливість, праця й освіта здатні творити дива, поліпшувати життя і сприяти сталому розвитку.

У Дослідному інституті Хюндай (Hyundai Research Institute, HRI) учасникам візиту продемонстрували автомобіль майбутнього, палим для якого є водень, одержаний із води, а у Центрі космічних технологій SK Telecom T.um (T.um – це Technology, U-topia, Museum) – новий світ, де все пов'язано з сервісами на основі штучного інтелекту. Гостям дали змогу віртуально випробувати космічний корабель і спуститися на Марс і Місяць. Розробки Центру вже впроваджені в експериментальне виробництво.

У межах програми Корейського фонду доктор економічних наук, професор О. Борзенко зустрівся з південнокорейськими колегами-науковцями – професором департаменту економіки Сеульського національного університету Бонггеуном Кімом (Bonggeun Kim) і дослідником з Корейського інституту міжнародної економічної політики Мінгйеном Джонгом (Minhyeon Jeong). Вони наголосили, що саме середня школа, освіта, наука й інновації стали драйвером відновлення Республіки Корея, а головний складник «дива на річці Хан» – це важка, свідома й самовіддана праця.

На завершення візиту гості побували у двокілометровій Корейській демілітаризованій зоні (Korean Demilitarized Zone, DMZ) між Республікою Корея та Корейською Народно-Демократичною Республікою. Це одночасно й екскурсійний, і воєнний об'єкт.

Під час візиту було досягнуто попередньої домовленості щодо підписання меморандумів про співпрацю між Інститутом економіки та



прогнозування НАН України та кафедрою економіки Сеульського національного університету, а також Інститутом економіки та прогнозування НАН України та Корейським інститутом міжнародної економічної політики (КІЕР). Ці документи передбачатимуть виконання спільних проєктів, проведення міжнародних конференцій, семінарів і круглих столів, видання міжнародних монографій та збірників наукових праць (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 13.05*).

## Ядерна енергетика

***Фахівці «Науково-технічного комплексу «Ядерний паливний цикл» Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» успішно виконали комплекс робіт із диверсифікації поставок ядерного палива для АЕС України.***

У травні 2024 р. фахівці відокремленого підрозділу «Науково-технічний комплекс «Ядерний паливний цикл» Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» (далі – НТК ЯПЦ) виконали комплекс робіт на філії «ВП РАЕС» АТ «НАЕК «Енергоатом» України, спрямованих на подальшу диверсифікацію поставок ядерного палива та забезпечення АЕС України з реакторами ВВЕР-1000 ПС СУЗ (поглинаючі стрижні системи управління та захисту реактора).

Завдяки злагодженій роботі команди НТК ЯПЦ у короткий термін було проведено три надважливі роботи.

У рамках продовження проєкту з надання технічної підтримки впровадження палива компанії «Westinghouse» на АЕС України фахівці взяли участь у прийманні та вхідному контролі перевантажувальної партії свіжого палива виробництва компанії «Westinghouse», призначеної для реакторів ВВЕР філії «ВП РАЕС» АТ «НАЕК «Енергоатом». Всі збірки, поставлені компанією «Westinghouse», вдало пройшли вхідний контроль, що свідчить про високу якість палива, яке постачається для АЕС України та характеризує «Westinghouse» як надійного постачальника.

Водночас фахівці НТК ЯПЦ взяли участь у перевантаженні активної зони на майданчику енергоблоку філії «ВП РАЕС» АТ «НАЕК «Енергоатом» під час планово-попереджувального ремонту (ППР-2024). Фахівці НТК ЯПЦ покровоко відстежували операції перезавантаження згідно з рекомендованими послідовностями перевантаження WSE. Спеціалісти НТК ЯПЦ зробили усі необхідні записи щодо технічних параметрів під час перевантаження палива в активну зону. Перевантаження активної зони блоку філії «ВП РАЕС» АТ «НАЕК «Енергоатом» було проведено успішно без будь-яких ускладнень та проблем.

Крім двох зазначених виконаних робіт, що стосуються подальшої диверсифікації поставок ядерного палива, також відбулася значна подія, спрямована на диверсифікацію поставок ПС СУЗ, які також є основними елементами активної зони реактора ВВЕР-1000. Під час перевантаження

активної зони в ППР-2024 відбулось перше завантаження дослідних ПС СУЗ виробництва НТК ЯПЦ ННЦ «ХФТІ» і філії «ВП «АЕМ» АТ «НАЕК «Енергоатом» на реакторні випробування (поставка на дослідну експлуатацію). Проведені попередні випробування ПС СУЗ, передбачені Програмою реакторних випробувань та Технічним регламентом експлуатації, підтвердили належну якість ПС СУЗ виробництва підприємств України (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 14.05*).

### До уваги держслужбовця

А. Шумілова, мол. наук. співроб. НБУВ

**«Ні, не хочу тієї слави, їй-Богу, не хочу. Вся моя слава – Україна...»**

До 175-річчя від дня народження Панаса Мирного (1849–1920)

(Початок. Закінчення в № 11)

*Ні, не хочу тієї слави, їй-Богу, не хочу.  
Вся моя слава – Україна,  
якби я їй добра хоч на мачинку зробив,  
то б мені й була слава, я більшої й не хочу.*

*Панас Мирний*

Цьогоріч у травні виповнюється 175 років від дня народження видатного українського письменника-реаліста 1870–1880-х рр. – П. Рудченка, який протягом усього творчого періоду виступав під літературним псевдонімом – Панас Мирний. Творчість цього великого сина українського народу належить до золотого фонду нашої класичної художньої спадщини.

Народився П. Рудченко в Миргороді 13 травня 1849 р. Його батько був незначним урядовим службовцем. Панас Мирний теж пішов на державну службу і в 14 років став писарчуком Гадяцького повітового суду. На різних посадах у Прилуцькій і Миргородській державних скарбницях (казначейство) та в казенній палаті у Полтаві він прослужив 56 років, дослужившись до чина «Действительного статського советника» та відповідних відзнак і нагород.

П. Рудченко закінчив лише три класи початкової церковно-приходської школи. Олена Пчілка згадувала: «Малий Панас... пригадується мені як хлопчик дуже тихої, лагідної вдачі; в дитячому товаристві... держався більше осторонь; сяде, було, собі над горою і дивиться на той широкий краєвид, що одкривався йому з гори». Роботу над підвищенням своєї освіти Панас Якович провадив самотужки та значною мірою під впливом свого старшого брата Івана (літературний псевдонім – Іван Білик). Своє творче покликання Панас Мирний визначив ще в юності, записавши в «Щоденнику...»: «...хочу

показати безталанну долю життя людського, високою його душу, тепле серце».

Творчість Панаса Мирного – це ціла епоха в історії національної літератури. І тільки під його пером українська проза вийшла на рівень романів із міцним соціальним та психологічним осердям. Дебютував письменник Панас Мирний одразу і як поет, і як прозаїк: у 1872 р. у львівському журналі «Правда» (№ 5) було надруковано його вірш «Україні» й оповідання «Лихий попутав». На той час у доробку Панаса Мирного було вже кілька неопублікованих зразків малої прози, драматичних проб і перекладів (зокрема, «Слова о полку Ігоревім»). У листопаді 1872 р. він завершив повість «Чіпка», яку згодом «розбудував», з допомогою брата – відомого на той час літературознавця та літературного критика Івана Білика – створив на її основі роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Спільна робота братів Рудченків над романом тривала кілька років. У зв'язку з сумнозвісним Емським указом 1876 р. епохальний роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» майже п'ять років (1875–1880) пролежав у рукописі. Лише у 1880 р. його було видано в Женеві під двома псевдонімами – Панаса Мирного та І. Білика. Так само в рукописі пролежав і розпочатий цикл оповідань «Як ведеться, так і живеться». Щоправда, два оповідання з цього циклу – «День на пастівнику» та «Батьки», як засвідчував І. Франко, – було у 1878 р. надіслано до Львова для друкування в журналі «Громадський друг», але світу не побачили, бо австрійський уряд скоро закрити цей перший український революційно-демократичний журнал.

З 1870 по 1919 р. письменником було надруковано біля тридцяти творів, у яких відбилосся життя українського народу в різних його проявах. Різноманітні і жанри, до яких звертався Панас Мирний: ліричні вірші, оповідання, повісті, великі романи, драми, прозові вірші, казки. Прозова творчість Панаса Мирного належить до явищ, якими відкривалися нові сторінки в розвитку українського письменства. О. Гончар порівнював Панаса Мирного з «першим симфоністом української прози». М. Коцюбинський у своєму листі до письменника писав: «Ваші твори мали великий вплив на мене. Окрім величезного літературного хисту, який зразу зачарував мене, я бачив у них широкий та вільний розмах думки – власне те, чого не стає мало не всім белетристам». Але той, хто ставить своїм завданням глибше пізнати Панаса Мирного, формування його творчої особистості, стильових особливостей його прози, не може обійти віршів письменника, які він писав майже впродовж усього свого творчого життя. Віршів, як засвідчує архів Панаса Мирного, багато.

Формування світогляду майбутнього письменника, його громадсько-політичні інтереси визначили соціальне походження з дрібнобуржуазної родини та міщансько-чиновницьке оточення, у якому він жив і працював. Світогляд формувалася саме в той період, коли в центрі суспільного життя стояло питання про скасування кріпацтва та наступав період поміщицьких «реформ». Іван Франко так сказав про Панаса Мирного: «Заглянув у душу чоловіка глибоко-глибоко». Цим пояснюється те, що творчість Панаса

Мирного щільно пов'язана з відображенням кріпацької неволі та нових форм капіталістичної експлуатації селянства, що прийшли на зміну феодальному рабовласництву. На цій тематиці письменник і спинився, в подальшій своїй діяльності лише доробляв і переробляв старі твори, та майже зовсім не брався за нові теми, що відбивали б добу промислового розвитку країни.

Своєю творчістю Панас Мирний майже не відгукнувся на революцію 1905 р., осторонь лишився він і від Великої жовтневої революції 1917 р. Свого часу письменнику доводилося зазнавати на собі гніт царського деспотизму, який переслідував найменші вияви національного руху і провадив політику жорсткої русифікації, забороняючи, зокрема, друкування книжок українською мовою. Більшість творів П. Мирного з'явилися у світ за межами царської Росії. Вся творча спадщина письменника, його громадянська діяльність мали єдину мету – і словом, і ділом служити на славу рідній Україні.

Панас Мирний помер 28 січня 1920 р. у Полтаві. Поховали, як він того й бажав, поруч із сином на старому військовому кладовищі. Але у 1936 р. тіло письменника було перенесено до іншої нібито любої йому місцини – Зеленого Гаю. Творчість цього автора стала набутком українського письменства, якому судилося тривале існування.

Бібліографічний опис, представлених до вашої уваги видань з фонду Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, здійснено за мовою оригіналу. Матеріал згруповано за розділами, а в межах розділу – за хронологією та алфавітом.

## Основні друківані праці Панаса Мирного

### *Зібрання творів*

1. Збірниця з рідного поля : приповідки, оповідання і драматичні твори / Панась Мирний. – Київ : Тип. К. Милевського, 1886. – 124 с.

*Зміст:* Лихий попутав; П'яниця.

*Шифр НБУВ:* Попов 9711; Попов 9712; Вu17297; Вu5362; Во422454; Во301695

2. Твори : у 3-х кн. / Панась Мырный. – Київ : Вид-во «Вікь», 1903–1907. –

*Кныжка перша творивъ.* Оповідання, прыповідисти та инша дрибныця. – Київ : друк. Петра Барського, 1903. – 445 с., [3] ненум. с.

*Шифр НБУВ:* Во302459/1.

*Кныжка друга творивъ.* Пропаца сыла (Хиба ревутъ волю, якъ ясла повни?) : повистъ / П. Мырный, Ив. Билык. – Київ : друк. С. А. Борисова, 1905. – 475 с., [3] ненум. с.

*Шифр НБУВ:* Вu2125/2

*Кныжка третя творивъ.* Драматичні твори. – Київ : друк. С. А. Борисова, 1907. – 322 с., [3] ненум. с.

*Показчик*: Перемудрив. – С. 3–149; Лимерівна. – С. 151–242; Згуба. – С. 243–321.

*Шифр НБУВ*: Вu132124; Вu3296/1–3; Кротевич 169, 170; Вu4302/3

3. Твори / П. Мирний, І. Білик ; ред. та вступ. ст. Б. В. Якубовського. – Вид. 2-ге. – Київ : Книгоспілка, 1926. – 464 с. – *Примітки*: Зшиток із кн.: Якубський Б. «На світанку революції».

*Зміст*: Якубський Б. Життя та творчий шлях Панаса Мирного. – С. VII–LXIXXI; Хіба ревуть воли, як ясла повні? : роман на 4 ч. – С. 3–458; Бібліографія Панаса Мирного. – С. 459–464.

*Шифр НБУВ*: Кротевич 176

4. Якубський Б. На світанку революції (дві повісті Панаса Мирного) / вступ. ст. Б. Якубський [с. V–XXIV]. – Книгоспілка, 1925. – 146 с.

*Зміст*: Лихо давнє і сьогочаснє (1897). – С. 3–66; Лихі люди. – С. 67–145. *Примітки*: Зшиток із кн. «Твори» (1926).

*Шифр НБУВ*: Кротевич 176

5. Твори / П. Мирний (Рудченко) ; ред., вступ. ст. «Панас Мирний», прим. Ів. Ткаченка. – Харків : Держвидав України, 1928. – (Праці Інституту Тараса Шевченка). – На тит. арк. та обкл. авт.: Панас Мирний (Рудченко).

Т. 1. Повісті й оповідання. – 304 с., іл., [4] с., [1] вкл. арк., портр авт. – На тит. арк. та обкл. авт.: Панас Мирний (Рудченко).

*Зміст*: В дорогу! Лихий попутав; П'яниця; Лихі люди (Товариші); За водою. *Примітки*.

Т. 2. Повісті й оповідання. – 378 с, [2] нenum. с.

*Зміст*: Як ведеться, так і живеться; Казка про Правду та Кривду; Лови; Морозенко; Лихо давнє й сьогочаснє; Серед степів; Сон; Пригоди з «Кобзарем»; Дурниця. *Примітки*.

Т. 5. Повія : роман з нар. життя на 4 частини. – 632 с., [4] с.

Надруковано за постановою Президії Інституту Тараса Шевченка з 30 червня 1928 року. Вчений секретар І. Айзеншток.

Т. 6. Драми і комедії. – 1929. – 354 с., [2] с.

Вища Науково-Репертуарна Рада при Відділі Мистецтв Головополітосвіти НКО УСРР вміщені в цьому тому п'єси до вистави дозволила.

*Зміст*: Лимерівна; У черницях; Перемудрив; Згуба. *Примітки*.

*Шифр НБУВ*: Вр4770/1, 2, 5, 6; Микитенко І. В11/1

6. Твори / П. Мирний (Рудченко) ; ред., вступ. ст. «Панас Мирний», прим. Ів. Ткаченка. – Вид. 2-ге. – Харків : Держвидав України, 1929. – (Праці Інституту Тараса Шевченка). – На тит. арк. та обкл. авт.: Панас Мирний (Рудченко).

Т. 1. Повісті й оповідання. – 304 с., іл., [4] с., [1] вкл. арк., портр. авт.

*Зміст:* Ів. Ткаченко. Панас Мирний : (вступ. ст.). – С. 5–44 : фот.; В дорогу! (Замість передмови). – С. 47–51; Лихий попутав. – С. 52–88; П'яниця. – С. 89–135; Лихі люди (Товариші). – С. 136–208; За водою. – С. 209–299. *Примітки.* – С. 301–304.

Т. 2. Повісті й оповідання. – 390 с.

*Зміст:* Як ведеться, так і живеться. – С. 5–121; Казка про Правду та Кривду. – С. 122–146; Лови. – С. 147–155; Морозенко. – С. 156–184; Лихо давнє й сьогочасне. Присвячується В. І. Василенкові. – С. 185–240; Серед степів. – С. 241–267; Сон. – С. 266–276; Пригода з Кобзарем. – С. 277–297; Дурниця. – С. 298–349. *Примітки.* – С. 351–389.

Т. 5. Повія : роман з нар. життя на 4 частини. – 584 с.

*Шифр НБУВ:* Ву12515/1, 2, 5

7. Вибрані твори / П. Мирний. – Харків ; Київ : Книгоспілка, 1930. – XXXX, 276, [4] с., [1] с. вкл. арк. з портр. – (Літературна бібліотека). – Бібліогр.: с. 274–275.

*Зміст:* Лови; П'яниця; Дурниця; Лихий попутав; Серед степів (присвячується моєму давньому спілникові І. Біликові); Пригода з «Кобзарем» (оповідання для дітей); Морозенко; Сон.

*Шифр НБУВ:* Ар927/в

8. Вибрані твори / П. Мирний ; вступ. ст. і прим. Ф. Якубовського. – Харків ; Київ : Книгоспілка, 1930. – 282 с. – (Літературна бібліотека).

*Шифр НБУВ:* Айзеншток № 4564

9. Вибрані твори / П. Мирний ; за ред. В. Арнаутова, О. Попова ; мал. В. Пальмова. – Харків ; Київ : Держ. вид-во України, 1930. – 256 с. : іл., [1] вкл. арк. з портр. авт.

*Зміст:* Морозенко; Як ведеться, так і живеться; Пригода з «Кобзарем»; Товариші; Серед степів.

*Шифр НБУВ:* Ву12113/2

10. Вибрані твори / П. Мирний ; ред. В. Віхрочова ; мал. та обкл. О. Довгаля ; худож. ред. І. Дайц. – Харків ; Одеса : Дитвидав, 1934. – 180 с. – (Шкільна бібліотека для дітей середн. та старш. віку) (Другий та третій концентр). – Суперобкл. палітурка.

*Зміст:* Лихі люди (1875 р.). – С. 5–74; Лихо давнє й сьогочасне (1897 р.). – С. 75–129; День на пастівнику: образки із життя (уривок з оповідання «Як ведеться, так і живеться»). – С. 130–156; Серед степів (1900 р.) – С. 157–179.

*Шифр НБУВ:* В166682

11. Вибрані твори : в одному томі / П. Мирний ; вступ. ст. М. Агуфа [с. 7–31] ; худож. П. Мартинюк. – Київ ; Харків : Держлітвидав, друк. ім. М.

В. Фрунзе 1937. – 617, [3] с., [1] с. вкл. арк. з портр. – (Шкільна бібліотека). – Перед назв.: Панас Мирний.

*Шифр НБУВ: А98539*

12. Вибрані твори : в одному томі / П. Мирний ; ред. А. Розін ; техкерівник С. Білокінь. – Київ : Держлітвидав, друк. ім. М. В. Фрунзе, 1937. – 358, [2] с., [1] с. вкл. арк. з портр. – (Шкільна бібліотека). – Перед назв.: Панас Мирний.

*Шифр НБУВ: Во4486*

13. Вибрані твори : в 2-х т. / П. Мирний. – Київ : Держ. вид-во худ. літ., 1949. –

Т. 1 / вступ. ст. М. Бажана [«Письменник-патріот»] ; ред. О. Дяченко ; худож. В. Стеценко ; відп. за вип. Л. Ліфшиць. – [12], 578, [5] с., 1 вкл. л. портр.

Т. 2. – 637, [2] с., 2 вкл. л.

Двотомне видання вибраних творів Панаса Мирного включає майже всю опубліковану дотепер художню прозу письменника. Виняток становить повість «За водою», авторство якої, за визначенням самого П. Мирного, належить в основному І. Біликові, братові письменника. До видання не включено нариси та публіцистичні твори письменника «Подоріжжя від Полтави до Гадячого», «В дорогу» та інші. Тексти творів у виданні звірено з рукописами архіву Панаса Мирного в Інституті української літератури ім. Шевченка АН УРСР. Відновлено в окремих творах ті місця, які за цензурних умов не з'являлися в друкові. Конкретні випадки оговорено в примітках до творів. виправлено ряд більших або менших текстологічних помилок, що мали місце в попередніх виданнях. Твори надруковано за сучасним правописом, однак із збереженням типових лексичних, синтаксичних особливостей і діалектизмів мови письменника.

*Шифр НБУВ: В262651/1,2; Айзеншток № 6046/1*

14. Голодна воля. Лихо давнє й сьогочасне / Панас Мирний. – Київ : Держлітвидав України, Одес. кн. ф-ка, 1950. – 130 с. : заставки. – Перед назвою: Панас Мирний.

*Шифр НБУВ: Во419780*

15. Собрание сочинений : в 4-х т. / Панас Мирный ; пер. с укр., под ред. А. Белецкого, А. Дейча. – Москва : Госиздат, 1951. –

Т. 1. Пропащая сила : роман из нар. жизни / пер. П. Карабана ; вступ. ст. [«Панас Мирный»] А. И. Белецкого ; ред. В. Гебель ; худож. Г. Фишер. – 415 с. : 1 л. портр.

Т. 2. Гулящая : роман / пер. В. Тарсиса. – 520 с.

Т. 3. Повести и рассказы. Лымеривна : драма / сост.: А. Белецкий, М. Грудницкая. – 440 с.

Т. 4. Рассказы / сост.: А. Белецкий, М. Грудницкая ; пер. А. Деев. – 439 с.

*Шифр НБУВ:* В260357/1–4

16. Вибране / П. Мирний ; ред. В. Ладижець ; худож. О. Терновська. – Ужгород : Кн.-журн. вид-во, 1952. – 216 с., 1 л. портр.

*Зміст:* Казка про Правду і Кривду; Лови; Морозенко; Лихо давне й сьогочасне: повість; Серед степів; Сон; Пригода з «Кобзарем»; Дурниця.

*Шифр НБУВ:* Во471333

17. Избранное : повести и рассказы / П. Мирный ; пер. с укр., предисл. А. Дейча. – Москва : Гос. изд-во худож. лит., 1952. – 272 с. – (Массовая серия).

*Зміст:* Повести и рассказы: Лиходеи (пер. И. Дорбы); Пьяница (пер. И. Дорбы); Горе давнее и нынешнее (пер. А. Деева); Сон (пер. А. Деева); Случай с «Кобзарём» (пер. А. Деева); Лымеривна : драма (пер. Ал. Дейча).

Тексти подаються згідно з виданням: Панас Мирный. Собрание сочинений. Тома 3, 4 / под ред. А. Белецкого, А. Дейча. – Москва : Гослитиздат, 1951.

*Шифр НБУВ:* Во470457

18. Избранные произведения / П. Мирный ; пер. с укр., сост., ред. А. Рябина ; вступ. ст. А. И. Белецкого ; переплёт и тит. л. худож. Г. Мануйлова. – Москва : Гос. изд-во худож. лит., 1953. – 767 с. : 1 л. портр.

*Зміст:* Разве режут волы, когда ясли полны? (Пропашая сила): роман. Повести и рассказы: Горе давнее и нынешнее; Вор; Бес попутал; Путешествие из Полтавы в Гадяч; Пьяница; Лиходеи; Поимка; Пустяк; Случай с «Кобзарём»; Морозенко; Развалины; Освобождение; Сказка о Правде и Кривде; Сон; Лымеривна: драма.

*Шифр НБУВ:* Во473806

19. Морозко : рассказы / П. Мирный ; пер. с укр. – Киев : Гослитиздат Украины, 1953. – 90 с.

*Зміст:* Вор; Пьяница.

Оповідання «Злодій» перекладено з рукопису, який зберігається в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР.

*Шифр НБУВ:* Во480050

20. Твори : в 5-ти т. / П. Мирный ; редкол.: О. І. Білецький (голова) [та ін.] ; АН УРСР Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. – Київ, 1954–1955. –

Т. 1. / упоряд.: С. Д. Зубков, І. О. Лучник, К. М. Секарева. – 371, [5] с., 3 л. портр. – 3 автогр.

Т. 2. – 328 с., 3 л. іл.

Т. 3. – 420 с., іл., 1 л. портр.



Т. 4. – 394 с., [6], іл., 2 л. портр.

Т. 5. – 1955. – 453, [7] с., іл. портр.

*Шифр НБУВ:* В261500/1–5; Кротевич 171–175; Попов 9704/1;  
Айзеншток № 3995/5

21. Повісті / П. Мирний ; післямова М. П. Пивоварова [«Повісті Панаса Мирного»] ; іл. худож. І. Філонова ; ред. Н. Лісовенко ; оформ. худож. М. Пікалова. – Київ : Держлітвидав, 1955. – 228 с., 7 л. іл., портр. – (Бібліотека українського романа та повісті).

*Зміст:* Лихі люди (1875). – С. 3–71; Голодна воля. – С. 73–152; Лихо давнє й сьогочасне (1897). – С. 153–209. *Примітки:* Присвячується В. І. Василенкові. *Пивоваров М. П.* Повісті Панаса Мирного. – С. 210–226.

*Шифр НБУВ:* Во622849

22. Оповідання / П. Мирний ; ред. Д. С. Шкуренко ; худож. І. Н. Філонов. – Київ : Держ. вид-во худож. літ., 1956. – 128 с.

*Зміст:* Казка про Правду та Кривду (1883). – С. 3–25; Морозенко (1885). – С. 26–51; Сон (1905). – С. 52–61; Пригода з «Кобзарем» (1906). – С. 62–80; Дурниця (1909). – С. 81–127.

*Шифр НБУВ:* Во649144

23. «Бес попутал» и другие рассказы / П. Мирный ; пер. с укр. ; сост. А. Рябинина. – Москва : Гос. изд-во худож. лит., 1958. – 232 с.

*Зміст:* Бес попутал : рассказ / пер. А. Деев. – С. 5–36; Вор : рассказ / пер. И. Дорба. – С. 37–55; Пьяница : рассказ / пер. И. Дорба. – С. 56–96; Лиходеи : повесть / пер. И. Дорба. – С. 97–160; Поимка : рассказ / пер. А. Деев. – С. 161–168; Сон : рассказ / пер. А. Деев. – С. 169–179; Пустяк : рассказ / пер. А. Деев. – С. 180–227. Панас Мирный (биографическая справка). – С. 229–231.

*Шифр НБУВ:* Во694981

24. Вибрані твори / П. Мирний ; ред. Ю. М. Цветкова ; худож. С. М. Габович. – Київ : Держ. вид-во худож. літ., 1958. – 541 с. : іл., портр.

*Зміст:* Повісті та оповідання: Лихий попутав; Народолюбець; П'яниця; Злодій; Лихі люди; Голодна воля; Лихо давнє й сьогочасне; Казка про Правду і Кривду; Морозенко; Серед степів; Сон; Пригода з «Кобзарем». Драматичні твори: Лимерівна; У черницях.

*Шифр НБУВ:* Во688636

25. Лови : оповідання / П. Мирний ; ред. М. Дорошенко ; худож. Д. Гринєць ; худож. ред. І. Плєсканко. – Львів : Кн.-журн. вид., 1960. – 68 с. – («На добрий вечір». Бібліотечка оповідань).

*Зміст:* Лови (1883). – С. 3–16; Морозенко (1885). – С. 17–65.

*Шифр НБУВ:* Ао149416

26. Твори : в 5-ти т. / вступ. ст. О. Білецького, с. 5–47 ; ред. А. Т. Сингаївська ; портр. роботи худож. В. М. Савіна ; худож. М. Я. Брязкун. – Київ : Держлітвидав УРСР, 1960.

Т. 1. Оповідання: Лихий попутав. Палійка. З бувальщини. П'ятниця. Народолюбець. Лихі люди. Повість: Рід (Родина Бородаїв). Пасічник. Яків Бородай. Замчище. Визвол. – 463 с. : 6 л. іл., портр. – *У фонді відсутній*.

Т. 2. Подоріжжя од Полтави до Гадячого. Хіба ревуть воли, як ясла повні? – 407 с., 5 л. іл. і факс.

Т. 3. Повія : роман з нар. життя. – 539 с., 4 л., портр.

Т. 4. Як ведеться, так і живеться: образки з життя. Голодна воля: повість. Лихо давнє й сьогочасне: повість. Оповідання: Казка про Правду та Кривду. Лови. Морозенко. Серед степів. Сон. Пригода з «Кобзарем». Дурниця. Робота. – 496 с., 4 л. порт. і факс.

Т. 5. Драматичні твори. Вибрані поезії та переспіви. Статті та промови. Щоденники. – 560 с., 5 л. факс. і портр.

*Шифр НБУВ: В307391/2–5*

27. Вибрані твори / П. Мирний ; ред. В. О. Соботович ; худож. С. М. Габович. – Київ : Держлітвидав УРСР, 1962. – 394 с., [2] с.

*Зміст:* Повісті та оповідання: Лихий попутав; П'яниця; Народолюбець; Лихі люди; Злодій; Голодна воля; Лихо давнє й сьогочасне; Казка про Правду та Кривду; Морозенко; Серед степів; Сон; Пригода з «Кобзарем»; Лимерівна: драма в 5-ти справах і 6-ти постановках.

У творах, що входять до цієї книги, реалістично зображено важке життя українських селян і заробітчани за часів кріпацтва та в пореформений період, показано грабіжницький характер реформи 1861 р. В оповіданнях «П'яниця», «Лихий попутав» та у п'єсі «Лимерівна» змальовано трагічну долю трудової інтелігенції, важке становище жінки в умовах соціальної нерівності.

*Шифр НБУВ: Во852868*

28. Твори / П. Мирний ; вступ. ст. Б. Антоненко-Давидович [«На шляху до правди», с. 3–24] ; іл. І. Філонов ; худож. оформ. Д. Грибова. – Київ : Молодь, 1965. – 416 с., 7 л. іл., портр. – (Шкільна бібліотека).

*Зміст:* Антоненко-Давидович Б. На шляху до правди. – С. 3–24; Лихі люди : повість. – С. 27–85; Хіба ревуть воли, як ясла повні? : роман з нар. життя П. Мирного та І. Білика. – С. 89–412; *Примітки.* – С. 413–415.

*Шифр НБУВ: Во953903*

29. Лиходеи : рассказы / П. Мирный ; пер. с укр. А. Деева, И. Дорбы ; вступ. ст. А. Рябининой ; худож. Д. Пяткин ; ред. Е. Цинговатова. – Москва : Худож. лит., 1967. – 239 с. : ил. – (Народная библиотека).

*Зміст:* А. Рябина. Панас Мирный. – С. 5–16; Лиходеи / пер. И. Дорбы. – С. 19–88; Бес попутал / пер. А. Деева. – С. 89–124; Пьяница / пер.

И. Дорбы. – С. 125–169; Вор / пер. И. Дорбы. – С. 170–191; Морозенко / пер. А. Деева; – С. 192–223; Сон / пер. А. Деева. – С. 224–237.

*Шифр НБУВ: Ва53245*

30. Зібрання творів : у 7 т. / Панас Мирний ; упоряд., прим.: М. Л. Мандрика, К. М. Секарева ; редкол.: М. Є. Сиваченко (голова, авт. вступ. ст. [«Панас Мирний і доля його літературної спадщини», с. 7–15]) [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1968–1971. – Перед назв. авт.: П. Мирний (П. Я. Рудченко).

Т. 1. Повісті та оповідання / вступ. ст. М. Є. Сиваченка ; ред. Є. П. Кирилюк ; упоряд. та прим. М. Л. Мандрики та К. М. Секаревої. – 1968. – XL, 559 с. : іл., факс., 2 л. іл., фотопортр. – Бібліогр. в підрядк. приміт.

Т. 2. Хіба режуть воли, як ясла повні? / упоряд., прим. М. Л. Гончарука ; ред. М. Д. Бернштейн. – 1969. – 448, [3] с. : іл., портр.

До другого тому семитомного зібрання творів прозаїка, драматурга Панаса Мирного увійшли: нарис «Подоріжжя од Полтави до Гадячого», роман «Хіба режуть воли, як ясла повні?» та додатки («Зауваження Івана Білика до повісті “Чіпка”», «Лист Панаса Мирного до Івана Білика з приводу 2-ої редакції роману “Хіба режуть воли, як ясла повні?”», [«Де сонце сходить?»], [«Мекка»], [«Слизька дорога»], [«Земці»]).

Т. 3. Повія : роман з нар. життя / упоряд., прим. Н. О. Вишневіської ; ред. М. Є. Сиваченко. – 1969. – 531 с. : іл. і факс.: 1 л. портр.

Т. 4. Незавершена проза / упоряд., прим.: І. О. Лучник та [ін.] ; ред. С. Д. Зубков. – 1970. – 519 с. : портр.

Т. 5. Незавершена проза / упоряд., прим. І. О. Лучник, А. М. Полотай, К. М. Секаревої ; ред. С. Д. Зубков. – 1970. – 431 с. : 4 л. іл.

Т. 6. Драматичні твори / упоряд., прим. С. Д. Зубкова, В. І. Мазного ; ред. Н. Л. Калениченко. – 1970. – 799 с. : 5 л. іл. – Бібліогр. в підрядк. прим.

Т. 7. Поезія. Публіцистика. Епістолярій. – 1971. – 663 с.

*Шифр НБУВ: В318003/1–7; Айзеншток № 4007/7*

31. Вибрані твори / П. Мирний ; ред. Й. Й. Брояк ; худож. В. В. Василенко. – Київ : Дніпро, 1974. – 560 с. : мал.

До книги увійшли кращі твори класика української літератури Панаса Мирного. Тексти подаються за виданням: Панас Мирний (П. Я. Рудченко). Зібрання творів : у семи томах. – Київ : Наукова думка, 1968–1971.

*Зміст:* Хіба режуть воли, як ясла повні?: роман з народного життя\$ Повісті та оповідання: Лихі люди; Лихо давнє й сьогочаснє; Лихий попутав; Морозенко; Серед степів; Сон. *Примітки.*

*Шифр НБУВ: Ва246225*

32. Твори : в 3-х т. / П. Мирний ; ред. Й. Й. Брояк ; худож. О. В. Смирнов. – Київ : Дніпро, 1976. –

Т. 1 / вступ. ст. Петра Колесника [«Видатний художник-реаліст», с. 5–24]. – 526 с., портр.

Т. 2. – 440 с. До другого тому ввійшли твори: «Подоріжжя од Полтави до Гадячого»; «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»; драма «Лимерівна».

Т. 3. – 512 с. У третьому томі надрукований роман з народного життя «Повія». У примітках надаються відомості про перші згадки про роботу над романом, його задум, що було знайдено у листуванні Панаса Мирного з М. Старицьким.

*Шифр НБУВ: В326980/1–3*

33. Повісті / П. Мирний ; ред. Й. Й. Брояк ; худож. І. М. Гаврилюк. – Київ : Дніпро, 1978. – 224 с.

У повістях класика української літератури, революційного демократа Панаса Мирного зображено українське село часів кріпаччини та пореформених років («Голодна воля», «Лихо давнє й сьогочасне»), життя інтелігенції, її класове розшарування («Лихі люди»).

У вихідних даних зазначено час друку 1979 р., а на титулі – 1978 р.

*Шифр НБУВ: Ао218478*

34. Твори : в 2-х т. / П. Мирний. – Київ : Дніпро, 1985. –

Т. 1 / вступ. ст. С. Д. Зубкова [«Великий реаліст»] ; ред. Н. В. Сойко ; худож. оформл. Д. Д. Грибова. – 552 с.

Тексти подаються за виданням: Панас Мирний (І. Я. Рудченко). Зібрання творів: у 7-ми т. – Київ : Наукова думка, 1968–1971.

До першого тому вибраних творів українського письменника-демократа Панаса Мирного ввійшли ранні оповідання, соціально-психологічна повість «Лихі люди» та роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», який є вершиною критичного реалізму в українській літературі другої половини ХІХ ст.

Т. 2. Повісті та оповідання. – 563 с.

До другого тому вибраних творів українського письменника ввійшли оповідання «Серед степів», «Сон», повість «Лихо давнє й сьогочасне» та роман з народного життя «Повія», у якому з надзвичайною силою звучить тема «пропащі сили».

*Шифр НБУВ: В333588/1, 2*

35. Твори : в 2-х т. / П. Мирний ; авт. вступ. ст. і ред. П. П. Хропко ; редкол.: І. О. Дзевєрін (голова) [та ін.] ; упоряд. і прим. М. Л. Гончарука. – Київ : Наук. думка, 1989. – (Бібліотека української літератури) (Дожовтнева українська література).

Т. 1. Оповідання. Повісті. Роман. Драматичні твори (1872–1898) / авт. вступ. ст. і ред. т. П. П. Хропко. – 749 с.

Подаються оповідання й повісті: «Лихий попутав»; «П'яниця»; «Лихі люди»; «Морозенко»; «За водою»; «Голодна воля»; драма «Лимерівна», а також роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» («Пропаша сила»).

Т. 2. Повісті та оповідання. Роман. (1897–1918). – 635 с.

Друкуються твори: повість «Лихо давнє й сьогочасне», нарис «Серед степів», оповідання «Сон», «Пригоди з “Кобзарем”», «Дурниця», роман «Повія».

*Шифр НБУВ:* В336424/1, 2

36. Образки з життя : твори Панаса Мирного : навч. посіб. : у 2-х кн. / Панас Мирний ; упоряд. О. Г. Мукомела. – Київ : Грамота, 2003. – (Серія «Шкільна бібліотека») (Українська література).

Кн. 1. – 2003. – 496 с. – На обкл. авт. не зазначено.

*Шифр НБУВ:* В347683/1

37. Хіба ревуть воли, як ясла повні? : романи / Панас Мирний ; передм. [«Кіліманджаро української прози»], комент. М. П. Бондаря ; худож.-оформлювач Ю. Ю. Романіка. – Харків : Фоліо, 2012. – 795, [5] с. – (Шкільна бібліотека української та світової літератури).

До книги увійшли два романи з народного життя. «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» – за жанром багатоплановий соціально-психологічний твір, в якому змальовано історію життя селянина-бунтаря Чіпки Варениченка. Історія про розбійника, почута Панасом Мирним під час однієї з мандрівок Полтавщиною, трансформувалася у глибокий і багатоплановий твір, який став першим зразком епопеї в українській літературі. На сторінках роману перед читачем на тлі суспільно-історичних подій постає цілий калейдоскоп персонажів та їхніх доль. Вони по-різному думають, по-різному шукають своє щастя та влаштовують життя. Динамічний, напружений сюжет, майстерно виписані картини побуту та суспільного життя ХІХ ст., а також проникливий психологізм і філософічність роблять цей твір особливо цікавим і захопливим.

У романі «Повія» зображується трагічна доля бідної селянської дівчини Христі. Нужда та переслідування місцевих багатіїв женуть Христю з рідного села на заробітки в місто. Але й там вона не знаходить щастя – знов насильство, підлість, брехня, що завдають їй страждань і штовхають у прірву.

*Шифр НБУВ:* Ва748471

*Перевидання:*

– Харків : Фоліо, 2016. – 794, [1] с. – (Серія «Шкільна бібліотека української та світової літератури»).

*Шифр НБУВ:* Ва807993

– Харків : Фоліо, 2019. – 794, [1] с. – (Серія «Шкільна бібліотека української та світової літератури») (Шкільна бібліотека).

До книги відомого українського письменника, майстра психологічної прози Панаса Мирного увійшли два романи з народного життя. «Хіба ревуть

воли, як ясла повні?» – за жанром багатоплановий соціально-психологічний твір. У романі «Повія» зображується трагічна доля бідної селянської дівчини Христі.

*Шифр НБУВ:* Ва845035

### **Окремі твори**

38. Лихі люде (один листочок з життя) : повість / П. Мирный. – Київ : Укр. накладня ; Ляйпціг : тов. з обмеж. порукою К. Г. Редер, [б. р.]. – 126 с. – (Загальна бібліотека). – Перед назв. : Панас Мирний (Опанас Рудченко).

Уперше опубліковано без підпису автора в 1877 р. у женецькому журналі «Громада» (книга 3) під назвою «Лихі люди». Повість було включено до всіх збірок творів письменника. Через деякий час Панас Мирний із цензурних міркувань змінив заголовок «Лихі люди» на «Товариші».

*Шифр НБУВ:* Ао35690

*Перевидання:*

– Львів : Накладом Укр.-рус. видавн. спілки, 1900. – 90 с. – (Літературно-наукова бібліотека Українсько-руської видавничої спілки. Серія 1, ч. 16).

*Шифр НБУВ:* Ао117784; Грінченко/Во130908

– Київ : Держлітвидав, 1953. – 64 с.

*Шифр НБУВ:* Во481826

– Київ : Держлітвидав, 1957. – 88 с.

*Шифр НБУВ:* Во665868

– Київ : Молодь, 1963. – 99 с.

*Шифр НБУВ:* Ао4655

– Київ : Дніпро, 1965. – 148 с. : іл.

*Шифр НБУВ:* Ао170008

39. Лихо давнє й сьогочасне : повість. – Львів : Просвіта, [б. р.]. – 76 с.

*Шифр НБУВ:* Ао184952.

*Перевидання:*

– Київ : Книгоспілка, 1927. – ХХХ, [1], 157, [2] с.

*Шифр НБУВ:* А60428

– Київ : Час, Київ-друк, 6-а друк., 1927. – 68 с. – (Бібліотека «Хата-читальня»).

*Шифр НБУВ:* Ау4826

– Харків : Укр. робітник, 1930. – 122, [4] с. – (Бібліотека красного письменства). – На обкл.: Дешева бібліотека красного письменства.

*Шифр НБУВ:* Ау5333

– Харків ; Київ : Літ. і мистецтво, 1932. – 80 с. – (Масова художня бібліотечка).

*Шифр НБУВ:* Ау8195

– Київ : Книгоспілка, 1929. – XXVI, [2], 170, [1] с. : портр.

*Шифр НБУВ:* Аu6770/1; Аo51501

40. Морозенко : оповідання / П. Мирний ; вступ, пояснення В. Радзиневича. – Львів : Держ. вид-во шк. кн., [б. р.]. – 46 с.

У виданні зображено побут селянської бідноти другої половини ХІХ ст. в Україні, зокрема розповідається про селянські злидні після кріпацтва. Як замерз у лісі маленький хлопчик, що йшов до хрещеного батька під Новий рік дістати чогось поїсти.

*Шифр НБУВ:* Во306810.

*Перевидання:*

– Київ : «Час» ; «Київ-друк»: 6-а друк., 1927. – 34 с., [2] с. – (Бібліотека «Хата-читальня»).

*Шифр НБУВ:* Аu4797; Попов 9714

– Київ : Сяйво ; Київ-друк: 6-а друк., 1928. – 48 с.

*Шифр НБУВ:* Аu5491

– П. Мирний ; передм. Ю. Циганенка. – Харків : Держ. вид-во України, 1930. – 60 с. – (Масова художня бібліотека). – На обкл. вид-во: «Література і мистецтво». Перед назвою авт.: Панас Мирний (Рудченко).

*Шифр НБУВ:* Аu8195/85

– П. Мирний ; іл. Л. Григор'єв. – Київ : Держлітвидав України, 4-а респ. поліграф. ф-ка; кн. ф-ка в Одесі, 1948. – 39 с. : іл. – Перед назвою: П. Мирний.

*Шифр НБУВ:* Во386891

41. Хіба ревуть воли, як ясла повні? : роман з нар. життя / Панас Мирний, Іван Білик. – Женева : Книгарня-видавництво Георга Гошена, 1880. – 420 с. – URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/18914/file.pdf>

Те саме. – URL: <https://diasporiana.org.ua/proza/18914-panas-m-bilik-i-hiba-revut-voli-jak-jasla-povni>

Роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» є дорогоцінним внеском у скарбницю української прози ХІХ ст. Твір належить перу двох авторів – Панаса Мирного (первісний задум, ідейно-тематична концепція) та його брата Івана Білика (поглиблення проблематики твору, удосконалення композиції та стилю). Роман характеризує одночасна присутність психологічного та соціального елементів, дослідницького експериментаторства автора, багатство відтінків поетичного викладу, широкий діапазон емоцій. Безперечним здобутком прозаїка є потужний проблемний розмах роману, переконливе доведення цими художніми структурами великих зображальних, виражальних, інтелектуальних спромог українського художнього слова. І. Франко так сказав про Панаса Мирного: «Свіжий і сильний талант».

Історія про розбійника, почута Панасом Мирним під час однієї з мандрівок Полтавщиною, трансформувалася в глибокий і багатоплановий

твір, який став першим зразком епопеї в українській літературі. На сторінках роману перед читачем на тлі суспільно-історичних подій постає цілий калейдоскоп персонажів та їхніх доль. Вони по-різному думають, по-різному шукають своє щастя та влаштовують життя. Динамічний, напружений сюжет, майстерно виписані картини побуту та суспільного життя ХІХ ст., а також проникливий психологізм, філософічність роблять цей твір особливо цікавим і захопливим.

*Перевидання:*

– передм. О. Шевченко ; худож. оформ. серії Т. Куц ; обкл. О. Ільїних. – Вид. 2-ге, без змін. – Київ : Нац. кн. проект, 2011. – 335 с. – (Бібліотека шкільної класики. Обов'язкова програма. 10 клас). – Бібліогр.: с. 333–334.

*Шифр НБУВ:* Ва752962

– Харків : Аргумент Принт, 2012. – 334, [1] с. – (Українська класична література).

*Шифр НБУВ:* Ва755063

– [передм. Сінченко О. Д.]. – Київ : Шанс, 2013. – 383 с. – (Серія «Шкільна бібліотека»).

*Шифр НБУВ:* Ва769231

– Донецьк : БАО, 2014. – 414 с. : рис.

*Шифр НБУВ:* Ао271812

– Київ : Знання, 2018. – 431 с. – (Скарби ; № 2, 2018).

*Шифр НБУВ:* Ао274608.

– Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. – 398 с. – (Перлини української класики).

*Шифр НБУВ:* Ва835818

– Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2020. – 415 с. – (Світовид).

*Шифр НБУВ:* Ва847764

– Київ : Знання, 2020. – 383 с. – (Серія «Класна література»).

*Шифр НБУВ:* Ва860936

42. Перемудривъ : комедія въ пѣяты справахъ / Панась Мирный. – Київ : Тип. Милевскаго, 1884. – 214 с.

*Шифр НБУВ:* В249555; Вu17298; Вu1558; Вu14891; Во301695

*Перевидання:*

– Київ : тип. К. Н. Милевскаго, 1886. – 214 с. Дозволено Цензурою, Київ, 14 Мая 1886 г.

*Шифр НБУВ:* Вu17788

43. Лыхый попутавъ : оповидання / Мырный П. – Полтава : Изд. Н. А. Дмитрієва, друк. М. Л. Старожицького, 1899. – 38 с.

Дозволено Цензурою. С.-Петербургъ, 27 Февраля 1898 года.

*Шифр НБУВ:* Вu17328; Вu11197; Во304435

*Перевидання:*

– відп. за вип. Володимир Гнатюк. – Львів : друк. Наук. тов. ім. Шевченка, 1901. – 63 с. – (Літературно-наукова бібліотека. Ч. 22).



*Шифр НБУВ:* Ао47992; Ао1051; УНД № 514/комп. 1–5.

– Кьивь : Выд-во «Викъ», 1903. – 49 с.

*Шифр НБУВ:* Ао22215; Ау2151; Ау15403/29

44. Морозенко : повість / П. Мирний ; вступ, пояснення В. Радзиневича.  
– Львів : Накладом «Видавничої Спілки», 1900. – 43 с. – (Літературно-наукова бібліотека Українсько-руської видавничої спілки. Серія 1, ч. 22).

*Шифр НБУВ:* Ау2093/22; Во130908.

*Перевидання:*

– Кьивь : Викъ, 1904. – 60 с.

*Шифр НБУВ:* Ау17867; Попов 9713

– Львів : Накладом т-во «Просвіта», 1931. – 32 с.

*Шифр НБУВ:* Во306768; Попов 9715

45. Лови : оповіданє / П. Мирний. – Львів : друк. Наук. тов. ім. Шевченка під зарядом К. Бернадського, 1901. – 16 с. – (Літературно-наукова бібліотека. Ч. 4).

*Шифр НБУВ:* Ау1035; УНД № 514/комп. 1–5

46. Пропаца сила : повість / П. Мирний, І. Білик. – Київ, 1903. – [2], 383 с. – Перед загол. авт.: Панас Мирний та Іван Білик. – Відбиток із журн. «Киевская старина».

*Шифр НБУВ:* Во131958

47. Серед степів : оповідання / П. Мирний. – Львів : Накладом Укр.-рус. видавн. спілки, 1903. – VIII, 210, [4] нenum. с. – (Серія 1, ч. 53).

*Шифр НБУВ:* Вu3042; Во130908

*Перевидання:*

– Київ : Ляйпціг : Просвіта, [б. г.]. – 32 с.

*Шифр НБУВ:* Ао184956

– Декламатор. Сяйво : [хрестоматія] / уложив Микола Зеров ; худож. оформ. Г. Пустовійта. – Київ : Сяйво, [1924]. – С. 366–368.

*Шифр НБУВ:* Рл № 3272

– передм. Ю. Циганенка. – Харків ; Київ : Держ. вид-во України, 1930. – 68 с. – (Масова художня бібліотечка). – На обкл. вид-во «Література і мистецтво».

*Шифр НБУВ:* Ау8195/87

– Київ : Держлітвидав України, кн. ф-ка в Одесі, 1949. – 36 с. : іл. – Перед назв. авт.: Панас Мирний.

*Шифр НБУВ:* Во393879

48. Сон. Різдвяна приповідка / П. Мирний. – Полтава : вид. часоп. «Рідний край», 1906. – 16 с.

*Шифр НБУВ:* Ау15238; Ау11190; Ау25198.

49. Дума про військо Ігореве : переспів [Слова о плъку Игоревѣ, Игоря, сына Святъславля, внука Ольгова] / переспів Панаса Мирного. – Київ : Друк. 1-ої Київ. Друк. Спілки, 1914. – 68 с. – *Примітки*: с. 65–66 відсутні.

*Шифр НБУВ*: Au16109; Au1299

50. Дитячі літа Чіпки : уривок з оповідання «Пропаша сила». Ч. 1 / передм. В. Коряка. – Полтава ; Харків : Молодий робітник, 1923. – 26, [1] с. – (Книгозбірня «Червоного юнака»).

*Шифр НБУВ*: Au465

51. Жив-жив : уривок з оповідання «Пропаша сила». Ч. 2. – Полтава ; Харків : Вид-во «Молодий робітник», 1923. – 22, [2] с. – (Книгозбірня «Червоного Юнака»).

*Шифр НБУВ*: Au461

52. Лихо давнє й сьогочасне : повість. Лихі люди / ред. і вступ. ст. Б. Якубовського. – Київ : Книгоспілка, 1925. – XXIV, 144 с., [1] нenum. с. – (Літературна бібліотека).

*Шифр НБУВ*: Au3576.

53. Ой, залетів соколонько / Панас Мирний // Поети пошевченківської пори : [збірник] / вибір і ст. М. Зерова. – Харків ; Київ : Книгоспілка, 1930. – С. 90.

*Шифр НБУВ*: Ва487443; Айзеншток І. Я. № 4416/П45–ФХ; Рл № 3920/П45–ФХ

54. Привіт М. Драгоманову : на ювілей його 30-літньої праці / Панас Мирний // Поети пошевченківської пори : [збірник] / вибір і ст. М. Зерова. – Харків ; Київ : Книгоспілка, 1930. – С. 88–90.

*Шифр НБУВ*: Ва487443; Айзеншток І. Я. № 4416/П45–ФХ; Рл № 3920/П45–ФХ

55. Бозя битиме... : уривок з роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» / Панас Мирний // Безвірник. Декляматор / уложили Мик. і Мих. Качеровські ; обкл. та мал. худож. Дубинського. – Харків ; Київ : Літ. і мистецтво, 1931. – С. 73–75.

*Шифр НБУВ*: Рл № 2660

56. Лимерівна : драма в 5 діях / П. Мирний. – Вінніпег ; Манчестер, 1932. – 72 с.

*Шифр НБУВ*: УНД № 1195.

*Перевидання*:

– Львів : Вид-во Василя Лукича, 1892. – 67 с.

*Шифр НБУВ*: Ва567832

– Харків: Гул, [б. р.]. – 61 с. – (Театральна бібліотека. Ч. 28).

*Шифр НБУВ:* Аи3027/28

– пер. с укр. Георгія Шипова. – Москва : изд. и стеклогр. Отд. распространения Всесоюз. упр. по охране автор. прав, 1945. – 45 с. – Перед загл. авт. П. Мирный.

*Шифр НБУВ:* Во346190

– [шість картин] / ред. тексту, ст., прим. Ф. Гаєвського. – Київ : Мистецтво, 1951. – 123 с. – (Бібліотека української драматургії).

*Шифр НБУВ:* Ао120074

– ред. тексту, ст., прим. Ф. Гаєвського. – Київ : Мистецтво, 1953. – 132 с. – (Бібліотека української драматургії).

*Шифр НБУВ:* Ао127803